

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Hösten 2012

Läroarutbildningen

Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd i förskolan.

Författare

Malin Lundstedt
Linda Olsson

Handledare

Lena Jensen

www.hkr.se

Abstrakt

Bakgrund Förskolan ska anpassa den pedagogiska verksamheten åt alla barn. Förskolans personal ska kunna samspela med barnet och skapa ett förtroende med föräldrarna så att det blir en god vistelse och stöd för barnet. Särskilt för de barn som är i behov av särskilt stöd. Barn i behov av särskilt stöd behöver bemötas för vem de är och inte för vad de gör. *Syftet* med vårt examensarbete är att undersöka hur pedagoger i förskolan bemöter barn i behov av särskilt stöd. Vi som blivande förskollärare vill fördjupa vår kunskap i hur vi i vår kommande yrkesroll bör bemöta barn i behov av särskilt stöd. Frågeställningen som undersökningen har utgått ifrån är: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd?

Som *metod* har vi valt att utföra en kvalitativt inriktad undersökning. Vi har valt att använda oss av både intervjuer och observationer. *Resultatet* från tidigare forskning visar att alla barn har behov av stöd och pedagogerna bemöter barnen på olika sätt beroende på vilket behov barnet har. I dagens förskolor integrerar alla barn i barngruppen, även de barn som är i behov av särskilt stöd. Resultatet av vår undersökning visar att förskolans pedagoger bemöter alla barnen på förskolan likadant, vare sig barnen har en diagnos eller är i behov av annat stöd. Vi uppmärksammade däremot att pedagogerna ofta blev fast i speciella diagnoser och pedagogerna inte tänkte på att det finns andra behov i barngruppen. Vi uppmärksammade utifrån resultatet av vår undersökning att pedagogerna integrerar barn i behov av särskilt stöd med i barngruppen. Förskolorna delar vanligen upp barnen i mindre grupper för att alla barn mår bra av att vara i mindre grupper vare sig barnet är ett barn i behov av särskilt stöd eller inte. På förskolorna som vi undersökt gav pedagogerna exempel på olika arbetsätt för barn i behov av särskilt stöd.

Nyckelord: Behov, bemöter, beteende, förskolan, föräldrarna, pedagogerna, särskilt stöd.

Författare: Malin Lundstedt och Linda Olsson

Innehållsförteckning

Förord

1 INLEDNING	s.8
1.1 Bakgrund.....	s.8
1.2 Syfte och problemformulering	s.9
1.3 Problempreciseringar.....	s.9
1.4 Studiens avgränsning.....	s.9
2 LITTERATURGENOMGÅNG	s.10
2.1 Begreppsförklaring av begreppet "barn i behov av särskilt stöd".....	s.10
2.2 Kortfattad beskrivning av de vanligaste diagnoserna.....	s.11
2.2.1 Beteendeproblem.....	s.12
2.2.2 Motoriska svårigheter.....	s.14
2.3 Pedagogers kompetens.....	s.14
2.4 Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd	s.15
2.4.1 Positivt bemötande.....	s.15
2.4.2 Negativt bemötande.....	s.17
2.4.3 Pedagogers stöd till barn i behov av särskilt stöd.....	s.18
2.4.4 Pedagogers förhållningssätt.....	s.19
2.4.5 Samhällets syn på barn i behov av särskilt stöd.....	s.19
2.5 Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd.....	s.20
2.6 Föräldrars upplevelser av sina barns svårigheter.....	s.21
2.7 Läroplanen för förskolan Lpfö98 reviderad 2010 och Salamanca-deklarationen.....	s.21
2.8 Sociokulturell utgångspunkt.....	s.22
2.9 Frågeställning.....	s.23
3 METOD OCH GENOMFÖRANDE.....	s.24
3.1 Urval och undersökningsgrupper	s.24
3.2 Val av metod	s.25
3.3 Genomförande.....	s.26
3.4 Bearbetning	s.27
3.5 Etiska överväganden.....	s.28
4 RESULTAT.....	s.30
4.1 Begreppstillämpning.....	s.30
4.2 Pedagogers baskunskaper.....	s.32
4.3 Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd.....	s.33
4.4 Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd.....	s.36
4.5 Stöd till föräldrarna.....	s.38
4.6 Pedagogers arbete i verksamheten.....	s.40
4.7 Sammanfattning av resultatet.....	s.43
5 DISKUSSION	s.45
5.1. Resultatdiskussion	s.45
5.1.1 Begreppstillämpning	s.45
5.1.2 Pedagogers baskunskaper	s.46
5.1.3 Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd.....	s.47
5.1.4 Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd.....	s.48
5.1.5 Stöd till föräldrarna	s.49
5.1.6 Pedagogers arbete i verksamheten.....	s.49
5.2 Metoddiskussion.....	s.51

5.3 Pedagogiska implikationer.....	s.52
5.4 Förslag till vidare forskning	s.52
6 Sammanfattning.....	s.54
Referenslista	
Bilaga 1	
Bilaga 2	

Förord

Vårt examensarbete kunde inte göras utan en del betydande personer. Vi vill först och främst tacka vår handledare i examensarbetet. Vi vill dessutom tacka våra intervjupersoner för deras intressanta åsikter och funderingar. Framför allt vill vi tacka varandra för att vi varit flexibla och intresserade av vårt arbete. Vi har haft ett gott samarbete och vi har båda två varit lika delaktiga i arbetet. Under vårt skrivande har vi haft många goda skratt.

Kristianstad december 2012

Malin Lundstedt och Linda Olsson

1. Inledning

Kinge (2009) frågar sig om det behövs diagnoser egentligen. För vem görs det, barnet eller pedagogerna? För en familj kan det kännas som en lättnad om barnet får en diagnos och föräldrarna eventuellt inte längre känner sig misslyckade för att de inte kan uppfostra sitt barn. Barnet får inte glömmas bort, för bokstavs barn kan ofta känna sig annorlunda, känna skuld och skam och pedagogerna kan befria dem från dessa tankar om pedagogerna är fördomsfria.

1.1 Bakgrund

Den här undersökningen utgår från vår frågeställning: Hur bemöter pedagoger barn i behov av särskilt stöd?

Vi har valt att skriva om pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Detta ämne har vi valt eftersom det är intressant och i vår utbildning anser vi att vi har fått för lite kunskap inom detta område. Utifrån våra erfarenheter har vi uppmärksammat att barn i behov av särskilt stöd ofta bli åtsidosatta i förskolan.

Förskolan ska anpassa den pedagogiska verksamheten åt alla barn. Förskolans personal ska kunna samspela med barnet och skapa ett förtroende med föräldrarna så att det blir en god vistelse och stöd för barnet, likaså för barn som är i behov av särskilt stöd. Alla barn ska känna sig som en tillgång till barngruppen och känna att de gör framsteg i sin utveckling (Läroplan för förskolan Lpfö98, reviderad 2010).

Olsson & Olsson (2007) menar att alla föds vi olika med olika förutsättningar. Under uppväxten utvecklar vi dessa förutsättningar i olika grad beroende på vilken stimulans och stöd vi får. Vissa barn föds med någon sorts av funktionshinder eller svårigheter och då kan barnet behöva stöd och stimulans mera i en viss utsträckning. Kinge (2009) anser att dessa barn behöver mycket kärlek från de vuxna och pedagogerna. De behöver bli bemötta för vem de är, inte för vad de gör.

”Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver. Om det genom uppgifter från förskolans personal, ett barn eller ett barns vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att ett barn är i behov av särskilt stöd, ska förskolechefen se till att barnet ges sådant stöd. Barnets vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta vid utformningen av de särskilda stödinsatserna.” (s.125.SOU 2010:800).

Förskolans värdegrund vilar på värderingar och demokrati. Detta ska pedagogerna arbeta dagligen med i förskolan. Pedagogens förhållningssätt är avgörande för hur barnen utvecklar sina normer och värderingar, pedagogen ska alltid uppträda så de blir en förebild för barnen (Lpfö98, reviderad 2010).

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur pedagoger i förskolan bemöter barn i behov av särskilt stöd. Enligt vår mening bör pedagoger kunna ge samma möjligheter till alla barnen på förskolan och att vi som författare ska kunna få kunskap om hur pedagoger ska bemöta föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd, så pedagogerna får ett bra samarbete med föräldrarna och hemmet.

- Frågeställningen som undersökningen har utgått ifrån är: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd?

1.3 Problempreciseringar

Utifrån syftet har vi dessutom utgått ifrån följande frågor:

- Hur bemöter pedagoger barn i behov av särskilt stöd
- Vilka baskunskaper behöver pedagogerna
- Hur bemöter pedagogerna föräldrarna till dessa barn
- Hur ger vi pedagoger föräldrarna bästa stöd

1.4 Studiens avgränsning

Vi har valt att avgränsa vår undersökning genom att intervjua pedagoger på sex olika förskolor. Vi finner dessutom att föräldrarnas delaktighet intressant.. Men eftersom vi har en begränsad tid på oss att genomföra undersökningen känner vi att vi får begränsa det till pedagogernas svar.

2. Litteraturgenomgång

Olsson & Olsson (2007) menar att i förskolan ska barnet inte enbart lära sig att lösa och hantera problem och konflikter, utan att förskolan ska dessutom stödja barnets nyfikenhet och känslor.

2.1 Begreppsförklaring av begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”

Juul & Jensen (2009) menar att begreppet ”barn i behov av särskilt stöd” beskriver en särskild grupp av barn alltifrån barn med koncentrationssvårigheter som exempelvis ADHD till barn som är energiska och frågvisa. Fastän strukturen på förskolan är flexibel och hur pedagogerna bemöter och omfattar dessa barn, handlar det dessutom om hur stor barngruppen är och vilket förhållningssätt pedagogen tillämpar. Olsson och Olsson (2007) menar på att barn som har särskilda behov har rätt till att få stöd enligt Skollagen. Det finns inte någon begreppsbestämning på begreppet barn i behov av särskilt stöd, utan vissa barn har större behov än andra barn.

Palla (2008) menar att barn har olika anledningar till att behöva olika sorter stöd och barnet kan behöva få stöd i en längre utsträckning eller att stödet sker under en period. Ogden (2001) menar att det underlättar för barnet om den får en diagnos, för då får barnet den hjälp och det stöd som barnet behöver. Det kan dessutom göra att barnet kan bli stämplad av pedagoger och andra vuxna. Två barn kan ha samma diagnos, men det betyder inte att pedagogen kan arbeta likadant med dem.

Johnson (2003) anser att begreppet självkänsla betyder hur individen värderar sig själv. Självkänslan kan individen själv åstadkomma genom olika prestationer eller andra människors uppfattningar om dem. Barndomen spelar en viktig roll för individens självkänsla. Om individen i barndomen får trygghet, stabilitet och uppskattning, kommer de som vuxna kunna visa känslor, ha stark integritet och kan säga nej till andras krav. Självkänsla kan dessutom innebära att en person är högpresterande, ansvarsfull och noggrann. De första åren av ett barns liv kan vara avgörande hur personen blir som vuxen. Om barnet inte blir bekräftad och sedd, kommer barnet som vuxen bli beroende av andra människors bekräftelse och hur de ser ut.

2.2 Kortfattad beskrivning av de vanligaste diagnoserna

Asmervik (2001) anser att begreppet funktionshämning betyder exempelvis särskilt stöd eller handikapp. Begreppet funktionshinder betyder att personen har nedsatt fysisk och/eller psykisk funktionsförmåga.

ADHD:

Barn med ADHD har koncentrationssvårigheter, svårigheter med uppmärksamheten och svårt att organisera. Barn med ADHD kan både vara hyperaktiva eller impulsiva. Deras arbetsminne är begränsat och kan enbart bearbeta en händelse i taget. Barn med ADHD lever här och nu och har svårt att se framtiden. De har dessutom svårt att lära sig av sina misstag, svårt med sin tids uppfattning, svårt med det sociala samspelet och svårt att avbryta en aktivitet för att växla till någon annan (Kutscher, 2010).

Asperger:

Aspergers är en form av autism. Barn med Asperger har svårigheter med den sociala kompetensen. De lever gärna i sin egen fantasivärld. En del barn med Aspergers är både aggressiva och arroganta. Barn med Aspergers vill gärna ha ordning och reda på sina saker (Kutscher, 2010).

Tourette/tics:

Tics är en snabb muskelaktivitet som är omedveten. Barn som har tics, hinner inte tänka till på vad som sker. Tics kommer och går i barnets uppväxt och ändrar genom tiden olika former. Tourettes är en störning av kombination med vokala och motoriska tics. Detta är ingen neurologisk sjukdom som förvärras (Kutscher, 2010).

Brodin & Hylander (2002) anser att neurologiska funktionsstörningar hos barn kännetecknas av att barnet har svårt med det sociala samspelet. Några exempel kan vara att de inte förstår andras känslor, inte kan kontrollera sina impulser och detta medför att det kan uppstå vredesutbrott. Det kan dessutom förklaras med att barnet har en genetiskt grundad funktionsstörning. Wormnæs (2001) menar att barn som har olika funktionshämningar ska i förskolan tillbringa så mycket tid som möjligt med de andra barnen i barngruppen. De ska lära sig att samarbeta med andra barn, leka och förstå regler. Vygotskij anser enligt Strandberg (2008) att vi människor är sociala och behöver integrera med andra människor om vi ska få kunskap om hur vi bemöter olika människor. Alla barn behöver utmaningar och behöver få prova på olika

sorters samspel, både med vuxna och kamrater. Wormnæs (2001) anser att pedagogerna ska ha ett logiskt förhållningssätt och välstrukturerade aktiviteter. Det är viktigt att pedagogerna tidigt får kunskap om barnets funktionshämningar, så att de kan hjälpa barnet att inte komma i konflikter.

Kinge (2009) menar att barn med exempelvis ADHD, Tourettes, Asperger, lätt kan glömma saker, vara oregerliga, intelligenta, vill gärna störa och förstör oftast andra barns lekar, vill kontrollera alla och är skiftande i sitt humör. Dessa barn kan framkalla olika känslor, exempelvis maktlöshet hos vuxna och pedagoger. Om pedagoger och vuxna ska kunna förstå barnen, är det viktigt att förstå deras känslor. Då kan pedagogerna hjälpa barnen hur det ska förstå sin omgivning och stötta dem i sin utveckling. För barn med dessa svårigheter fungerar det inte att exempelvis straffa eller tillrätta, utan måste ges omsorgsfulla gränser och instruktioner. Då är det viktigt att pedagogen tänker på hur de pratar, hur deras kroppsspråk är och vilken attityd de har. Kinge (2009) menar dessutom på att det är också viktigt att förbereda barnet på vad som ska ske, gärna under flera dagar. Detta kan minska deras oro och kan eventuellt minska konflikter. Pedagogerna ska dessutom tänka på hur barnet placeras, inte ändra platser exempelvis vid samlingen eller runt lunchbordet. Inte heller att barnet är i för stora grupper, utan att vara i mindre grupper så barnet inte blir frestad med en massa intryck. Ett schema över dagen underlättar dessutom för barnet. Pedagogerna måste samtala och föra en konversation med barnen, annars får pedagogerna aldrig reda på hur barnet känner och mår.

Kinge (2009) påpekar att förskolebarns hjärnor inte är färdigutvecklade och då kan det vara svårt att ställa diagnoser. Vissa beteende kan kopplas till exempelvis ADHD, men de kan dessutom bero på exempelvis dåliga familjeförhållanden. Inom Asperger ställs det generellt inga diagnoser förrän barnet är tidigast 4 år.

2.2.1 Beteendeproblem

Ogden (2001) menar på att beteendeproblem kan bero på flera saker. Det kan vara känslor, sitt arv, familjen och vänner med mera. Om barnet är utåtagerande kan det bero på att barnet har svårt med den sociala kompetensen och detta kan leda till att barnet får negativ bekräftelse av vuxna. Beteendestörningar ska utredas i hur ofta de sker, vilka svårigheter det innebär för pedagogen och de andra barnen i barngruppen. Vissa barn utvecklar beteendestörningar redan när de är 3-4 år. De blir mer aggressiva och i förskolan kan det skapa dåliga förhållanden till

personal och andra barn. Svåra beteendeproblem kan ses som hyperaktivitet, svårt med uppmärksamheten, barnen vill gärna opponera sig och temperamentet är intensivt. Ogden (2001) menar att beteendeproblem kan försvinna om barnet utvecklar sin sociala kompetens, om de har en familj som är stöttande eller om de får annat socialt stöd. Greene (2003) anser för att vuxna ska kunna få full förståelse för barnets beteende, behövs professionell hjälp, exempelvis en barnpsykolog. Barnpsykologerna kan hjälpa till för att ge en full förståelse för barnets svårigheter och varför vissa aktiviteter gör att det går om intet upprepade gånger.

Brodin & Hylander (2002) menar att för de barn som ofta hamnar i konflikter, behöver pedagogerna vara extra tydliga. Pedagogerna bör lära barnen att kunna tolka andras känslor, men dessutom sina egna. Pedagogerna måste bekräfta barnets känslor och lära barnet sätta ord på sina känslor. Det finns barn som bär på mycket ilska och är både arga och aggressiva. Ofta får de endast uppmärksamhet för sitt beteende, exempelvis får de höra hur dåliga de är. Självkänslan försämras och barnet kommer in i en ond cirkel. Om pedagogerna istället ger barnen respons på de positiva saker barnen gör, så stärks deras självkänsla igen. Det finns också aggressivt beteende och då fördärvar barnet saker för andra barn eller skadar ett annat barn. Detta beteende måste stoppas av pedagogerna. Brodin & Hylander (2002) menar dessutom på att däremot de känslor som ligger bakom barnets beteende måste få synliggöras för barnet. Pedagogerna måste bekräfta, acceptera och förstå, så att barnet kan bli hjälpt med att förstå sina känslor. Precis som barn som bär på mycket ilska, måste de barn som är aggressiva få positiv respons för de bra saker de gör och inte enbart fokusera på det dåliga. Det får inte glömmas bort att vissa barn gör elaka saker fast de inte bär på aggressiva känslor. De vill inte skada andra, utan det bara sker. Här måste pedagoger bekräfta det positiva. Pedagogerna och andra vuxna måste bekräfta barnets ilska och inte själv bli arg. Annars kan det få motsatt effekt och förvärra situationen. Vissa pedagoger och barn fungerar helt enkelt inte tillsammans.

Kinge (2000) menar att om pedagogen uppvisar samma beteende som barnet, blir barnet förvirrat och frustrerad och kan känna skuld. Pedagogerna måste vara professionella när de ska hjälpa barnet. Ens egen ilska måste stå åt sidan och barn som har olika svårigheter behöver känna sig älskade trots deras svårigheter. Att vara nyfiken på barnet och visa engagemang kan utveckla pedagogens förståelse för barnet som har det svårt, men också för pedagogen att förstå sig själv och sina känslor. Pedagogens uppväxt spelar också en stor roll i hur de bemöter barnet och dess svårigheter. Om pedagogen som litet barn inte fått komma i kontakt med sina

känslor, exempelvis alltid var duktig eller inte gråta, kommer de bemöta barnen på förskolan likadant. Greene (2003) menar att pedagogen måste vara steget före barnet och förutse när barnets raseriutbrott ska komma. Flexibilitet och frustrationstolerans är viktiga bitar för barnets utveckling. Om barnet inte utvecklats detta fullt, kan det bidra till flera olika beteende, exempelvis fysisk och verbal aggression och långa vredesutbrott. Detta bidrar till att barnets samspel får en negativ effekt och för lärarna och de andra barnen i barngruppen kan detta bli en chockartad upplevelse.

2.2.2 Motoriska svårigheter

Rygvolds (2001) anser om barnet har motoriska svårigheter, har barnet problem med fin- och grovmotoriken. Om barnet har svårt med finmotoriken kan barnet ha svårigheter med sin handstil och hur snabbt barnet skriver. Det kan dessutom komplicera betoningen av ord. För barn i behov av särskilt stöd, är det viktigt med den motoriska övningen. I en studie av Sandberg & Norling (2009) framkom det att barnen ofta fick sin träning utomhus. Att leka och ströva i skogen ger barn i behov av särskilt stöd det utrymme och frihet som de behöver. När de är utomhus kan de lättare manövrera leken.

2.3 Pedagogers kompetens

Olsson & Olsson (2007) menar att människor har haft olika syn på människor med funktionshinder under varierande olika tider och hur människor ska bemöta och behandla dem. Förr i tiden hade samhället en speciallärare och de barn som behövde särskilt stöd fick arbeta med specialläraren som tog hand om de barnen. Det var också mycket vanligt att de plockade bort barnen i behov av särskilt stöd för att vara med en speciallärare. I dagens samhälle finns inga speciallärare, utan specialpedagoger som har mer en rådgivande verksamhet än vad en speciallärare hade. Ofta går barnen kvar i barngruppen, barnet plockas aldrig bort från sin grupp. Specialpedagogen hjälper till i barngruppen med att ge stöd till både läraren och barnet, så att barnet i behov av särskilt stöd ska få en fullständig undervisning i den grupp de tillhör. Skillnaden mellan en specialpedagog och speciallärare är att specialpedagogen aldrig arbetar med att undervisa barnen utan mer hjälper och ger stöd till pedagogen så alla barnen i gruppen får en integrerad undervisning.

Brodin & Lindstrand (2009) anser att pedagogerna i förskolan bör ha kännedom om olika funktionsnedsättningar, så att alla barn som är på förskolan blir delaktiga. Barn med rörelsehinder bör vara med i de andra barnens lekar för att de ska kunna väcka sin nyfikenhet och

känna lycka. Pedagogerna på förskolan har som ansvar att ge barn med svårigheter stöd i sin utveckling och stimulera barn med rörelsehinder så att de kan komma in i gemenskapen. Då tar de del av de andra barnens sociala kompetens.

2.4 Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd

Palla (2008) menar att det grundläggande i förskolan är att ha en helhetssyn på barnet, förskolan är till för alla. Då måste pedagogerna ha kunskap, redskap och kompetens att kunna möta alla barnen. Och att skapa den bästa miljön och skapa möjliga villkor för att ge barnen stöd, stimulans och den utvecklingsmöjligheten som barnet behöver. Nordahl (2007) menar på att en god relation mellan vuxna och barn är avgörande för interaktion och uppfostran. Barnen blir motiverade och inspirerad i förskolan om pedagogen visar respekt och har ett positivt förhållande till barnen. Barn som har en god relation till pedagogerna visar mer en positiv social kompetens och de trivs bättre i förskolan. Holmsen (2005) anser att pedagoger måste analysera sin kommunikation och relation till alla barn. Om pedagogerna gör så, läggs inte skulden på barnet om barnet har svårt för att samarbeta. Alla barn har rätt till sina egna upplevelser och känslor. När pedagogerna samtalar med barnet måste pedagogen tänka på att lyssna aktivt och bekräfta barnets upplevelser och känslor, men aldrig göra dem till sina egna. Som pedagog har man ett stort ansvar att vara en förebild för andra, barn som vuxna. All personal i förskolan måste bemöta barnen så de känner sig sedda, erkända och uppskattade och inte stämpla barnet för deras felaktiga agerande.

2.4.1 Positivt bemötande

Torstenson-Ed (2003) menar att om barnet ska kunna utvecklas och växa, behövs det att pedagogerna bemöter barnen med ömsesidighet, samtalar med barnen och uppmuntrar dem. I förskolan har barnen en fördel att det finns fler pedagoger i ett arbetslag. Om barnet inte tycker om en av pedagogerna, kan barnet oftast välja en annan pedagog att vända sig till. Runström Nilsson (2011) anser att genom att pedagogerna har positiva förväntningar på barnet istället för negativa förväntningar, ger pedagogerna barnet möjlighet att skapa ett positivt beteende. Det är viktigt att all personal i förskolan funderar på sitt eget beteende, förhållningssätt och förväntningar. Om all personal i förskolan ser på varje barns utvecklingspotential, skapas ett samspel och lärandemiljön blir bättre. Att sätta barnet i olika fack eller kategorisera barnet stjälper för alla.

Palla (2008) menar att i förskolan finns det en stor förståelse för olikheter. För olikheten ses som en stor möjlighet. I förskolan finns det en gemensam respekt mellan barn och barn, vuxna och barn och vuxna och vuxna. I förskolan finns en öppen miljö och som har goda relationer och här arbetar alla med att samarbeta och skapa gemenskap för barnets bästa. Förskolan bör arbeta flexibelt utifrån barnens behov och utvecklingsmöjligheter. Barnen ska få möjlighet till att hjälpa varandra och detta är betydelsefullt i förskolan.

Kinge (2000) menar att genom att lyssna och bekräfta barnets känslor, känner sig barnet omtyckt och blir inte klassad som ”den bråkige”. Pedagogerna måste vara observant på att inte skapa sig en egen tolkning utan låta barnet ge sin egen tydning av vad som händer. Om barnen bemöts med kärlek, empati, bekräftelse av deras känslor från de betydande vuxna som finns i barnets närhet, kommer barnet ges möjligheten att kunna utveckla alla sina känslor. Då lär sig barnet att kunna kontrollera sina känslor. Om barnet inte bemöts av detta, är det ytterst viktigt att pedagogerna tar över ansvaret och bekräftar och accepterar barnets känslor, dessutom de beteenden som är mindre bra. Kinge (2000) menar dessutom på att förskolan och förskolans pedagoger har en viktig roll i livet för barnen som har olika svårigheter. Hur pedagogerna bemöter och hjälper dessa barn kan vara avgörande för hur barnets fortsatta liv kommer bli. Det finns inga genvägar när pedagogerna ska hjälpa barnet. Det går inte att gå efter teoretiska modeller eller tillvägagångssätt, utan pedagogerna får prova sig fram. Ibland funkar det inte och då får det testas något annat eller så testas det om igen. Bara för det fungerar på ett barn, kanhända att det inte fungerar på ett annat barn.

Kadesjö (2007) menar på att de barn som gör dumma saker eller misstag som gör vuxna och andra barn besvikna i sin omgivning, är de barn som behöver mest bekräftelse och att de få höra av alla människor i sin omgivning att de är omtyckta. Vuxna måste kunna se det goda syftet hos barnen och att de tycker om barnen. För en människa kan det vara svårt att tycka om någon som gör en besviken, men förhållandet till ett barn som gör en besviken tenderar till att den vuxne istället ställer massa villkor. Dessa barn som gör misstag eller gör människor i sin omgivning besvikna tenderar att ständigt höra massa tjat och kritik från sina föräldrar, syskon eller pedagoger. För vuxna som blir besvikna kan det vara svårt att hantera detta och då tjar och kritiserar de barnet. Barnet tynger ner sitt självförtroende och att samspelet mellan vuxna och barn blir mer destruktivt. Många av barnen som har svårigheter är mycket känsliga för kritik från andra människor och känslan kommer att bestämma vilken reaktion barnet får. Kadesjö (2007) menar dessutom på att pedagoger ska uppmuntra barnet istället för

att kritisera, då måste den vuxna veta barnets svårigheter och ta reda på vad barnet klarar av. Det är först då som pedagogerna kan ställa krav på barnet och ge möjliga uppgifter till dem. En uppgift som pedagoger har, är att kunna avgränsa en uppgift till den nivå som barnen känner sig genomsnittligt utmanad av. Det är då som barnet känner att det kan och pedagogen ger barnet en möjlig chans till att nå framgång. Barnet behöver uppmuntras av sin pedagog eller få stöd för att barnet ska vilja fortsätta med sin uppgift. Pedagogerna måste ge beröm och uppmärksamma barn i olika vardagssituationer. Pedagogerna måste ha en förståelse för barn med svårigheter.

I studien av Sandberg & Norling (2009) påvisas också vikten av hur pedagogen bemöter barnet i behov av särskilt stöd. Barnen behöver mycket positiv uppmärksamhet och pedagogerna punktmarkerar oftast barnet så att de kan stötta barnet, speciellt när något går fel för barnet. Problem kan även uppstå mellan olika aktiviteter, det gäller då att ta några barn åt gången så inte kaos uppstår. Språket och kroppsspråket är ett viktigt redskap för pedagogerna. Genom kroppsspråket kan de exempelvis göra olika tecken och miner som tydligt visar för barnet att något inte är bra

2.4.2 Negativt bemötande

Wehner-Godée (2011) anser att för ett barn är det viktigt att bli uppmärksammas för det barnet kan och det den är bra på. Om pedagogerna endast uppmärksammar det som barnet inte kan, kan det innebära för barnet att deras självbild förändras. Barnet ser på sig själv som andra gör, det vill säga negativt. Som pedagog är det viktigt att få förståelse om varför barnen gör som de gör och vad de försöker uttrycka. Öhman (2003) menar att om barnet ofta möts av personal med negativ inställning mot barnet och att de hamnar i dispyter med dem, kränks barnets självkänsla. Detta kan leda till att barnet antingen ökar sitt aggressiva beteende eller blir ett lydigt barn.

Torstenson-Ed (2003) menar på att vissa pedagoger har förutfattade meningar och detta inverkar negativt på exempelvis i samspelet mellan människor och hur vi lyssnar på varandra. Barn vill bli bemötta som personer, inte som ett barn på förskolan som inte har någon påverkan. Mötena ska vara ömsesidiga och öppna. Om pedagogerna lyssnar på detta, går det inte ut över den pedagogiska miljön eller barnets utveckling. Pedagogerna måste dessutom ta hänsyn till att alla människor är olika och har olika egenskaper.

Rygvolds (2001) menar att om pedagogerna ofta höjer sin röst, kommer det leda till att barngruppen blir högljudd och skrikig. Pedagogerna måste ändra sig och tänka på att röstläget ska vara lugnt och de ska tala tydligt.

2.4.3 Pedagogers stöd till barn i behov av särskilt stöd

I Linda Pallas avhandling (2011) menar hon på att i förskolan är det av stor betydelse att fostra och stötta barnen för att bli sociala varelser så de kan klara av de gemensamma normer som samhället har skapat. Barnen som är sociala visar solidaritet med andra, kan samspela och visar gemensamma värdegrund. Barn som utvecklas utanför utvecklingen av de sociala och kommunikativa uppvisar ”icke acceptabla beteende”. I detta begrepp ”icke acceptabla beteende” är barn som drar sig undan, inte kan samspela med andra barn, inte vet hur de ska leka med andra barn och vet inte hur det ska ta kontakt med andra barn. Personalen i förskolan ska verka för att hjälp barnets hälsa, omsorg och utveckling där barnets behov står i centrum och är en betydelsefull del. Palla (2011) menar dessutom på att en grundpelare i förskolans verksamhet anpassa miljön för varje barn och se varje barns behov. Personalen på förskolan ska bemöta barnen när det konstrueras som behövande, andra lite mer. Barnen är grundläggande i behov speciellt det som är i särskilda behov. Behov handlar mycket om omvårdnad och omsorg. Förskolan bygger på traditioner och att barnen är i fokus där det är en stor betydelsefull för det enskilda barnet att ha en god utveckling och framgång i den fortsatta skolgången. Därför är det väsentligt för personalen på förskolan att ringa in och skilja de beteende och handlingar som skiljer sig från det som är förväntat av barnen, för att kunna arbeta med det tidigt och ge stöd. Samtidigt ska personalen på förskolan arbeta med att ena en gemensam grupp där personalen utvecklar barnens kompetenser och se varje barns behov.

Greene (2003) menar att genom stöd, uppmuntran och tydliga instruktioner kan de barn som har olika svårigheter öka på sina kunskaper där svårigheterna finns. Det är dock inte alltid de når det planet som de vuxna och pedagoger önskar. Då är det viktigt att tänka på att alla barn inte är formade att bli samma sak.

Sandberg & Norling (2009) anser att när pedagogerna arbetar med språkutveckling kan de använda rim och ramsor, stödtecken, teckenspråk, bilder, sång och rytmik för att nå fram till barnet och förtydliga, exempelvis förklara begrepp och ord. Det är dessutom viktigt att förskolans olika avdelningar har miljöer som stimulerar till att språket kan ökas. Bruce (2009) anser att miljöerna ska vara lukrativa för dialoger och interaktion. Miljön kan förändras

genom mindre barngrupper, ljuddämpande material i exempelvis taket, möbleringen så det inbjuds till lugnare lekar, fler pedagoger och användning av media. Vygotskij menar enligt Strandberg (2008) att om miljön är anpassad och beräknad ger det en positiv effekt på barnets utveckling

2.4.4 Pedagogers förhållningssätt

Eriksson (2009) anser att pedagogernas förhållningssätt till barnet är avgörande hur pedagogerna underlättar barnets delaktighet. Förhållningssätt innebär att pedagogen inte bara ser det som är jobbigt, utan exempelvis kan förstå barnet, vara tillåtande, låta barnen vara delaktig i beslut, är iakttagande och hjälper barnen i dess rutiner. Ottosson (2009) anser att genom hur pedagogerna är gentemot varandra, hur deras kroppsspråk är och hur de pratar med andra, säger en hel del om pedagogers förhållningssätt. I en studie av Sandberg & Norling (2009) visade att pedagogerna inte särbehandlar barn i behov av särskilt stöd utan istället ger pedagogerna barnen mer stöd för att de ska klara av vardagen då de är på förskolan. Pedagogerna utgår dessutom från olika förhållningssätt. Antingen så tar resursen över ansvaret eller så delas ansvaret upp mellan pedagogerna. Pedagogerna kan dessutom få stöd av specialpedagoger.

Kinge (2000) anser att pedagogers empati handlar om att utvecklas sin förståelse och förmåga till hur de ska förhålla sig till barnet som har det svårt. Detta leder till att pedagogen lättare kan klara av svårigheter som kan uppstå eller hur pedagogen förhåller sig till barnet. När det kan vara som svårast och ingenting verkar fungera, är det viktigt att pedagogen ger barnet kärlek, ömhet, empati och lyssnar på barnet.

2.4.5 Samhällets syn på barn i behov av särskilt stöd

Brodin & Hylander (2002) menar att bilden av barnet handlar delvis om hur samhället och pedagoger ser på dem och hur den bilden har förändrats under tiden som barnomsorg eller förskola har funnits här i Sverige. Under olika tider har människan haft olika synsätt på barnet och hur pedagogen ska förhålla sig till barnet. Under senare tid har förskolan fokuserat på barnets lärande. Alltmer så fokuserar förskolan på barnets kompetenser och behovet av ökad kunskap om barnets läroprocess. Förskolans perspektiv på barnen är att de föds med olika förutsättningar, men att vissa barn har någon sorts funktionshinder eller svårigheter. När barnet föds så är det i samspelet med andra som barnet utvecklar och formar sin hjärna. När pedagogen samspekar med barnet, ger det barnet nya erfarenheter som kan påverka deras ut-

veckling oberoende av vilka grundförutsättning barnet har. Brodin & Hylander (2002) anser dessutom att under lång tid har människan tittat på problem och brister i samhället och på individen. Människor har analyserat bristerna för att kunna hitta problemen. Idag fokuserar människor på att titta på den positiva utvecklingen hos individen samt i samhället.

Palla (2008) menar att specialpedagogik bland annat handlar om hur människor tillsammans ger möjlighet till alla, stora som små, att vara delaktiga i vårt demokratiska samhälle, får vara delaktiga i gemenskapen, se vad det innebär att vara i ett demokratiskt samhälle och vad samhället strävar efter. Individen ska ha en betydelsefull roll i samhället och att varje individ kan bidra med något. Specialpedagogik handlar om så mycket mer än bara svårigheter utan är en pedagogik för alla.

2.5 Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd

Juul & Jensen (2009) menar på att i förskolan finns det traditionella samarbetet mellan pedagog och förälder. Många av föräldrarna får gärna råd av pedagogen. En daglig kontakt är en form av samarbete mellan förskolan och hemmet som är värdefull från båda hållen och det ger föräldrarna trygghet och respekt. Ansvar för barn och deras utveckling och mån av deras välbefinnande är föräldrarnas ansvar tills myndigheterna säger något annat. Pedagogens ansvar är den pedagogiska verksamheten, där de håller en pedagogisk och yrkesmässig kvalitet för barn och förälder.

Ylvén & Wilder (2009) anser att pedagogerna måste ge föräldrarna kontinuerlig information om exempelvis barnets utveckling och hur vistelsen på förskolan är. Att ha en nära relation till föräldrarna gynnar för barnet, men det är inte alltid denna relation finns. Ottosson (2009) menar att om en pedagog i förskolan behöver koppla in andra professionella, måste de ha föräldrarnas medgivande. Vissa föräldrar har svårt att ge sitt medgivande än andra och detta måste visas med respekt. Nordahl (2007) anser att förskolan arbetar med barn och barn med olika beteendeproblem, då är det givande om förskolan har en god kommunikation med hemmet. I samarbetet med hemmet kan utvecklingen gå i en positiv riktning. Syftet med att samarbeta med hemmet är för barnets bästa och för att hitta lösningar på problem. Samarbetet mellan verksamheten och hemmet kan inte bara verka utan respekt och god kommunikation från de båda hållen. En lyckad kommunikation med hemmet visar att föräldrarna kan samarbeta när det gäller utbildning och uppfostran av deras egna barn.

Nordahl (2007) menar på att idag måste pedagogerna inse att det finns olika typer av familjebildningar och därför är det viktigt att ha en god kommunikation med båda föräldrarna om detta ges möjlighet. En direkt kommunikation med båda föräldrarna minskar risken för att missförstå varandra. Det ger dessutom en motivation för föräldrarna att verkställa det som de gemensamt har kommit överrens om vad som behöver åtgärdas. När pedagogerna samarbetar med hemmet, måste pedagogerna se föräldrarna som jämlika och se dem som en resurs för barnets utveckling.

2.6 Föräldrars upplevelser av sina barns svårigheter

Kinge (2009) anser att för föräldrarna till ett barn med svårigheter, är det en stor påfrestning att alltid få höra alla de dumheter ens barn hittar på. Genom att pedagogerna bemöter föräldrarna med medkänsla, kan en nära samverkan med föräldrarna ske. Då kan både pedagogernas, barnets och föräldrarnas vardagsliv göras lättare. Ylvén & Wilder (2009) anser att få ett barn med som har olika svårigheter, innebär en enorm stress för familjen. Familjen får göra olika besök hos Barn- och ungdomshabiliteringen (BUP), barnet kanske behöver börja medicineras, oron över att ens barn inte är som alla andra och vad kan de som föräldrar göra för att underlätta för barnet. I familjer där det finns barn med svårigheter är det viktigt att de lever ett så normalt liv som möjligt.

2.7 Läroplanen för förskolan Lpfö98, reviderad 2010 och Salamanca-deklarationen

I Salamanca-deklarationen står det skrivet att förskolan ska identifiera och stimulera de små barn som har särskilda undervisningsbehov. Dessutom står det skrivet att varje barn har unika egenskaper, intressen, fallenheter och inlärningsbehov och vår svenska regering uppmanas att utveckla utbildningssystem så att alla barn kan tas emot, också de barn som har olika svårigheter eller andra individuella skillnader (Skolverket, 1999).

Förskolan vilar på en värdegrund som anser att alla människor har lika stort värde, ingen i förskolan ska kränkas, förskolan ska vara trofasthet med svaga och utsatta och varje individ har rätt till sin frihet och integritet (Lpfö98, reviderad 2010). Läroplanen för förskolan (Lpfö98, reviderad 2010), hävdar att verksamheten ska vara rolig och trygg för alla barnen. Ett gott samarbete med hemmet gynnar barnet för en fortsatt utveckling. Familjerna ska känna att de får stöd från förskolan. Förskolan har ansvar för barnets fostran, utveckling och lärande.

Uppgifter för förskolan är att samarbeta med föräldrarna så att varje barn får den möjlighet att kunna utvecklas efter sina behov. Verksamheten ska vara till för alla barn, även för de barn som för tillfälligt eller ständigt behöver stöd ska få detta utifrån att pedagogerna tar hänsyn till deras förutsättningar och behov. Förskolans verksamhet ska respektera att barn lever i olika familjebildningar och barn med sina erfarenheter som grund försöker förstå och de bearbetar sina erfarenheter så att dessa blir verkliga för barnet. Pedagoger och föräldrar ska finnas där för barnen och ge dem stöd så att barnen stärker sitt självförtroende. Barnens vilja och lust att lära sig ska stimuleras i förskolan och att pedagogerna ska uppmuntra deras nyfikenhet och intressen.

2.8 Sociokulturell utgångspunkt

Strandberg (2010) hänvisar till Vygotskij som menar på att interaktion och social kompetens finns i olika former av mänskligt samspel och att samspelet lägger grunden för utvecklingen. Genom detta utgör språket en viktig artefakt. När vi samtalar med varandra skapar vi ett oarbetat material, som då bildar ett underlag för individens tänkande och bildar det grundläggande för fortsatt lärande. I förskolan är det viktigt att tänka på vilka pedagogiska aktiviteter barnen gör så att aktiviteterna fokuserar på vad barnet har i sitt individuella tänkande. Förskolan ska utgå från vad barnet kan och inte fokusera på vad barnet inte kan. Nyckeln är aktivitet, det är aktiviteter som leder till lärande och utveckling för barnet. Det är i aktiviteten som barnet utvecklar de sociala, medierande, situerade och sin kreativitet. Vygotskij (2006) menar på att när barn leker så härmar det de vuxna har gjort eller sagt och hur de andra barnen i barngruppen samspekar. Lev Vygotskij (1981) menar på att om inte barnen lär sig hur leken kan utvecklas, kommer barnet stanna av i sin utveckling och detta hämmar en naturlig del av hur barnet lär sig att uppfatta att inte allt kan ske här och nu. Under 3 års ålder lever barnen här och nu och har svårt med att vänta.

Strandberg (2010) hänvisar till Vygotskij som menar att hos varje barn måste förskollärare upptäcka den proximala utvecklingzonen, vilka förmågor barnen har att lärt sig så att hon/han får den rätta hjälpen. Den proximala utvecklingzonen utgår från området från det som ett barn klarar själv (den nuvarande utvecklingzonen) och till det barnet kan klara av med hjälp av andra, till exempel en vän, lärare eller förälder (den förmodade utvecklingzonen). Till slut kan barnet klara av det själv utan någon hjälp (den framtida utvecklingzonen). Lev Vygotskij (1981) menar att det barnet klarar av att göra idag med vuxenhjälp, klarar barnet av att göra självständigt imorgon. Därför accepterar den framtida utvecklingzonen barnets nästa steg i

utvecklingen. Detta är en del av barnets mognadsprocess. Källan till den potentiella utvecklingszonen är leken. Genom leken skapar barnet lekar som utgår ifrån de händelser som utspelar sig i barnets närvaro och genom leken bearbetar barnet olika känslor som kan uppkomma från händelser i livet (Vygotskij, 1981).

Varje människa utvecklas genom ett aktivt lärande. Strandberg (2010) hänvisar till Vygotskij som menar på att vi utvecklas genom fyra olika kapital.

- Socialt – social status i familj och vänner
- Kulturellt – kultur, religion och traditioner
- Ekonomiskt – familjens ekonomi
- Kommunikativt – hur mycket familjen pratar hemma, språk och hur man uttrycker sig.

Lev Vygotskij (1981) menar på att visuella hjälpmedel kan vara till stor hjälp för barn med utvecklingssvårigheter. Ett visuellt hjälpmedel kan vara exempelvis ett bildschema. Genom ett bildschema förtydligar pedagogen för barnet hur det ska gå tillväga exempelvis när barnet ska tvätta händerna. Det är dessutom viktigt att tänka på att ett visuellt hjälpmedel inte är ett mål i sig själv.

En situation som inte kan uppfattas och som endast uppfattas på en fantasinivå, styr inte bara enbart barnets beteende utifrån en direkt uppfattningsförmåga av situationen. Utan situationen betydelse styr barnens tankar (Vygotskij, 1981).

2.9 Frågeställning

Vi har haft denna frågeställning i åtanke när vi genomförde vår undersökning: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd?

Utifrån vår frågeställning har vi definierat kommande frågor;

- Hur bemöter pedagoger barn i behov av särskilt stöd
- Vilka baskunskaper behöver pedagogerna
- Hur bemöter pedagogerna föräldrarna till dessa barn
- Hur ger vi pedagoger föräldrarna bästa stöd

3. Metod och genomförande

Patel & Davidson (2003) menar att en kvalitativt inriktad undersökning innebär att de som intervjuar får en verklighetsuppfattning och erfarenheter av de personer som intervjuats. Då får de som intervjuar en fördjupad kunskap inom detta område. Intervjuundersökningar genomfördes för att de enligt vår mening fokuserar på vilka erfarenheter pedagogerna i verksamheten har. Svaren som framkom från intervjupersonerna, är källan för resultat i vår undersökning. Bjurwill (2001) menar på att ljudinspelningar bör göras så att inte pedagogerna blir felciterade.

3.1 Urval och undersökningsgrupper

Vi valde att genomföra en kvalitativt inriktad undersökning genom att göra personliga intervjuer och observationer. Patel & Davidson (2003) menar på att syftet med att göra en kvalitativt inriktad undersökning är att få en verklighetsuppfattning och erfarenheter av dem som intervjuats. Dessutom får de som intervjuar fördjupad kunskap inom detta område.

Vi gjorde en intervjuundersökning för att den fokuserar på vad för sorts erfarenheter pedagogerna har ute i verksamheten. Svaren som vi fick av dem, är källan för resultat i vår undersökning. Bjurwill (2001) anser att en ljudinspelning bör genomföras så att de som intervjuar kan uppfatta de korrekta orden som intervjupersonerna svarar, annars kan intervjupersonerna bli felciterade. Anteckningarna ger stöd till svaren som den som intervjuar fick under intervjun. Denscombe (2009) menar på att ytterligare en fördel med intervjuer är att de som intervjuar kan läsa av intervjupersonens kroppsspråk. Genom kroppsspråket uppfattar de som intervjuar av om den intervjuade ger inkorrekt upplysning. Detta går inte att upptäcka exempelvis i en telefonintervju.

Denscombe (2009) menar på att syftet med att göra observationer är att kunna jämföra de svar vi fick från intervjupersonen, med vad de egentligen gör i verksamheten. Patel & Davidson (2003) menar att under en intervju kan intervjupersonen säga saker som låter positivt i betraktarens öron, men frågan är om de överensstämmer med pedagogens förhållningssätt.

Eftersom vår intervju skildrar pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd, ansåg vi att det var intressant att samla information angående beteende. Beteende kan innebära verbala och icke verbala uttryck och pedagogernas förhållande till barnen.

Observationerna kompletterade intervjuisvaren.

Intervjupersonerna var utvalda efter vissa kriterier. Vi önskade att intervjupersonerna skulle vara förskollärare eftersom vi själva utbildar oss till förskollärare. Deras yrkeslivserfarenhet spelade också en stor roll eftersom vi ville se om förskollärarna tänkte och agerade lika eller olika. Våra intervjupersoner var följande: Anna, Berit, Cecilia, Daniella, Emma och Felicia.

Den första som vi valde att intervjua och observera har en förskollärarexamen. Hon tog sin examen 1996 och har arbetat som förskollärare i 16 år. Kvinnan är 37 år och vi kallar henne för "Anna" i vår undersökning.

Den andre personen som vi valde för vår intervju och observation har också en förskollärarexamen. Hon tog sin examen 1996 och har arbetat som förskollärare i 16 år. Kvinnan är 38 år och vi kallar henne för "Berit" i vår undersökning.

Den tredje personen som vi valde för vår intervju och observation har en förskollärarexamen. Hon tog sin examen och har arbetat som förskollärare i 18 år. Kvinnan är 52 år och vi kallar henne för "Cecilia" i vår undersökning

Den fjärde personen som vi valde för vår intervju och observation har en förskollärarexamen. Hon tog sin examen 1974 och har arbetat som förskollärare innan hon tog sin examen, närmare bestämt i 41 år. Kvinnan är 60 år och vi kallar henne för "Daniella" i vår undersökning.

Den femte personen som vi valde för vår intervju och observation har en förskollärarexamen. Det framkom inte när hon tog sin examen eller hur länge hon har arbetat som förskollärare, men hennes ålder är 38 år. Vi kallar henne för "Emma" i vår undersökning.

Den sjätte personen som vi valde för vår intervju och observation har en förskollärarexamen, men henne fick vi aldrig observera. Hon tog sin examen 1987 och har arbetat som förskollärare i 24 år. Kvinnan är 45 år och vi kallar henne för "Felicia" i vår undersökning.

3.2 Val av metod

Metoden som vi har använt oss av är intervjuer och vi har dessutom genomfört en ljudinspelning. Vi valde dessutom att genomföra observationer efter intervjuerna var klar. Ingen av förskollärarna fick före intervjutillfället ta del av intervjufrågorna som vi tänkt ställa. När vi ställde frågorna tog vi en fråga i taget, så att pedagogerna inte kunde planera sina svar utan det blev spontana svar. Förskollärarna fick möjligheten att tänka så länge de behövde, vi hade ingen tidsbegränsning. Patel & Davidson (2003) menar på att en ostrukturerad intervju innebär att den personen som intervjuas inte har en tidsbegränsning på sina svar. Om det istället används en strukturerad intervju, hade intervjupersonen fått tidsbegränsning på att

svara på frågorna och då kan de som intervjuar få förutsägbara svar från intervjupersonerna.

Innan vi valde vår struktureringsmetod, så var vi tvungna att tänka på vilka svarsalternativ intervjupersonerna skulle få. Intervjupersonernas tolkningar kunde bli baserade på deras tidigare erfarenheter. Därför valde vi en ostrukturerad intervju för att vi ville få kunskaper om pedagogernas erfarenheter av barn i behov av särskilt stöd.

Vi genomförde en intervjuundersökning för svaren fokuserade på hur förskollärarna ute i verksamheten bemöter barn i behov av särskilt stöd. Svaren som vi fick av förskollärarna, är källan för resultatet i vår undersökning. Vi valde att genomföra intervjuer eftersom svaren blir mer personliga än enkätundersökningar. Patel & Davidson, (2003) menar att i de personliga svaren kan de som intervjuar få fram intervjupersonernas känslor och tankar som inte är förutbestämda av olika påståenden, vilket det är i en enkätundersökning.

En observation kan genomföras på olika sätt. Därav valde vi att genomföra en ostrukturerad observation. Patel & Davidson (2003) menar på att det innebär att allt observeras, så att de som observerar kan insamla så mycket information som möjligt angående det område de observerar.

3.3 Genomförande

Vi hade arbetat fram en intervjumall (bilaga 2) som vi hade som underlag för våra intervjuer. Intervjufrågorna var öppna frågor och behandlade uppsatsens innehåll, så att vi vår problemformulering blev besvarad. Vi använde enligt vår uppfattning oss av öppna frågor eftersom de ger djupare svar och att intervjupersonerna kan få möjlighet till att svara mer fritt. Vi gick personligen till förskolorna där vi önskade att genomföra våra intervjuer och observationer. Vi frågade om de önskade vara med i vår undersökning och hur intervjuer och observationer skulle gå tillväga och vilket ämne vi valt att skriva om. Samtidigt som vi besökte förskolorna fick vi godkännande om vilka vi fick intervju och observera. Detta ledde vidare till att vi slutligen fick intervju sex förskollärare på sex olika förskolor. De förskolor som Malin frågade om lov att utföra sina intervjuer och observation på, där intervjuade och observerade hon. Linda genomförde intervjuerna och observationerna där hon frågade om lov. Intervjuerna skedde i avskilda rum, där vi fick tala ostört. Trost (2010) påpekar att det kan påverkas negativt om intervjupersonen och de som intervjuar blir störda under intervjun. Därför är det viktigt att kunna vara i en miljö som är trygg och ostörd.

Vi utförde intervjuerna och observationerna var för sig på grund av att det skulle kännas bekvämare för intervjupersonerna av att vi inte bägge två var där. Trost (2010) menar att *”Risken finns att två intervjuare känns som något slags maktövertagande och att den intervjuade känner sig i underläge”* (s.67). Patel & Davidson (2003) menar på att för att det ska vara en kvalitativt inriktad undersökning, så måste både intervjupersonen och den som intervjuar vara effektiva under hela intervjun.

Ingen av förskollärarna fick före intervjutillfället ta del av intervjufrågorna vi tänkt ställa. När vi ställde frågorna tog vi en fråga i taget, så att pedagogerna inte kunde planera sina svar, utan att det blev spontana svar. Intervjuerna tog mellan 15 minuter till 50 minuter och genomfördes under tre dagar.

Observationerna genomförde vi var för sig. Malin satte sig avskilt i bakgrunden så att barnen och förskollärarna inte fokuserade på att hon var där. Malin uppmärksammade och lyssnade på vad som skedde och sades i rummet och gjorde anteckningar under tiden. Malin observerade under 30 minuter på varje förskola som hon besökte. Linda satte sig avskilt i bakgrunden och lyssnade på vad som skedde i rummet. Under tiden antecknades svaren ner. Linda observerade under 1 timme-2 timmar. På en av förskolorna utfördes ingen observation på grund av att den som intervjuats inte önskade det. Patel & Davidsson (2003) menar på att den bästa lösningen när observatörerna observerar är om de konstruerar olika avskärningsmöjligheter.

Under observationen var vi, Malin och Linda, kända icke deltagande observatörer. Patel & Davidsson (2003) menar på att det är viktigt att observatören inte betraktas som en av pedagogerna.

3.4 Bearbetning

Vi har genomfört intervjuer som vi dessutom genomförde ljudinspelningar på. Vi genomförde dessutom observationer av pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd. Tre av intervjupersonerna sa att det inte fanns några barn i behov av särskilt stöd på deras avdelning. Dock kunde den som intervjuade uppleva under sin observation att det fanns barn i barngruppen som behövde tillfälligt stöd. Dessa barn hade inga diagnoser och det var det som intervjupersonerna trodde att barnen skulle ha. Två intervjupersoner berättade för den som intervjuade vilket barn som hade behov av särskilt stöd i barngruppen och det var det barnet de ansåg att den som intervjuade skulle observera när barnet var tillsammans med intervjupersonen. Den sista intervjupersonen fick vi enbart intervju och inte observera.

Intervjupersonen ansåg att det inte fanns något barn i behov av särskilt stöd i barngruppen att observera och därför blev det ingen observation hos dem. Sedan satte vi oss enskilt hemma var för sig och transkriberade ljudinspelningarna och observationerna. Ljudinspelningarna var genomlyssnande ett flertal gånger innan svaren skrevs ned i text i datorn. Dessa svar jämförde och analyserade vi tillsammans. Patel & Davidson (2003) menar på att bearbetning av en kvalitativt inriktad undersökning innebär att arbeta med textmaterial, genomföra en intervju och sedan bearbeta texten. Det som sägs på ljudinspelningen är det som analyseras. Ett fåtal intervjuer ger mycket textmateriel. Kvalitativt inriktade undersökningar är både tids- och arbetskrävande.

Två dagar senare träffades vi för att delge varandra våra intervjusvar och göra en sammanställning av svaren. Vi har sedan sammanställt och jämfört alla de enskilda svaren under varje fråga, för att kunna se om det finns några likheter eller olikheter. Genom att gå igenom varje fråga för sig, så synliggörs varje del av svaret. Detta leder vidare till ett resultat, analys och diskussion. Resultat och analys skrevs under samma underrubrik på grund av att svaren synliggjordes tydligare. Att dela upp varje område i mindre delar och undersöka varje del för sig, ger materialet en djupare och bredare betydelse. Enligt Patel & Davidson (2003) delges resultatet först innan någon analys genomförs. Resultatets svar delges i en fråga med hjälp av en figur. Beroende på frågeställningen, kan analysen göras direkt efter det delgivna resultatet.

3.5 Etiska överväganden

Erdis (2010) anser att verksamheten arbetar under tystnadsplikt om barnen och deras hemmiljö och detta var bör den som intervjuar vara medveten om. Därför valde vi att använda oss mer av öppna frågor, för att det inte skulle bli inkorrekta svar, uppfattas som kränkande eller personligt riktat på de som medverkade i intervjun. Patel & Davidson (2003) anser att om den som intervjuar ställer mer "varför" frågor, kan person som medverkar i intervjun känna sig påhoppad och att den som intervjuar kritiserar honom eller henne. Därför ska sådana frågor undvikas för det kan leda till mer kritiskt tänkande.

Innan vi påbörjade intervjun, fick intervjupersonerna ett samtyckebrev som de fick läsa igenom och godkänna innan vi påbörjade intervjun och observationen. Vetenskapsrådet (2002) menar på att om en forskningsetisk princip, det vill säga samtyckebrev (se bilaga 1), gäller att: *"Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras*

uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan”(s.7).

Vetenskapsrådet (2002) har fyra krav när en undersökning ska genomföras:

- Informationskravet

”Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.”(s.8).

- Samtyckeskravet

”Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.”(s.10).

- Konfidentialitetskravet

”Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.” (s.13).

- Nyttjandekravet

”Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål” (s.14).

I vår undersökning har vi valt att inte nämna förskollärarnas namn, förskolans namn och vilken kommun eftersom detta är konfidentiellt. De medverkande ska dessutom kunna känna sig mer lugna och ha mod att säga sina egna åsikter. Det är viktigt att intervjupersonerna känner sig avslappnade inför intervjun och observationen och att den som intervjuar klarlägger vad som kommer att hända. Det är viktigt att fråga om det är okej att spela in samtalet och förtydliga att samtalet inte kommer sparas längre än tills vi är godkända med vårt examensarbete. Inspelningen fungerar som en säkerhet för vår del, så att vi kan bevisa att vi har gjort intervjuer och observationer och att de är korrekta. Sedan berättade vi syftet med att intervju och observera, så att förskollärarna är medveten om vad vi ska ha svaren till. På så vis får förskollärarna förtroende och vågar vara med i intervjuerna. Vi är också medvetna om att vi lärarstudenter dessutom har tystnadsplikt. Allt det som hände eller sägs runt omkring vid intervjutillfället får vi inte återberätta för någon utanför Högskolan Kristianstad.

4. Resultat

Patel & Davidson (2003) menar på att i en kvalitativt inriktad undersökning vävs resultatet och tolkningen ofta tillsammans. Först redogörs resultatet av tolkningen och efter det ges exempel med hjälp av citat från intervjupersonens egna ord. Citaten styrker intervjupersonens egna ord. När resultatet har presenterat och analyserat, beskrivs slutsatsen från resultatet och avslutas sedan med en sammanfattning.

Resultatet visar intervjupersonernas svar angående vår frågeställning: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd? Vi valde följande underrubriker utifrån det resultat vi sammanställt. Detta resultat ledde vidare till att vi delade upp varje område i mindre delar och undersökte varje del för sig. Det ger materialet en djupare och bredare betydelse. Enligt Patel & Davidson (2003) är de övriga svaren som den som intervjuar får under intervjun, till för att besvara den frågeställning som den som intervjuar har undersökt.

Våra underrubriker är: begreppstillämpning, pedagogers baskunskaper, pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd, pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd, stöd till föräldrarna och pedagogers arbete i verksamheten.

4.1 Begreppstillämpning

Intervju

Intervjupersonerna ”Anna” och ”Cecilia” menar på att barnet inte behöver ha en uttalad diagnos för att få hjälp och stöd av pedagogen. Det kan innebära hjälp under en viss period, exempelvis stöd för att komma vidare i sin utveckling eller behov att må bra. Behovet ska inte behöva spela någon roll.

”Det kan även vara barn som inte har någon diagnos som bara behöver lite hjälp med extra stöd i sin utveckling, som kanske har kanske vissa svårigheter och svagheter.” (Intervjuperson ”Anna”). Intervjuperson ”Emma” ser på begreppet annorlunda idag än vad hon gjorde när hon började arbeta som förskollärare. *”Idag ser det faktiskt lite annorlunda än vad jag kanske gjorde i början. I början såg jag kanske skulle va något lite större. Ännu större behov. Idag kan jag se det som att man kanske plockar ner det i mindre.”* (Intervjuperson ”Emma”).

Intervjuperson ”Daniella” anser att det barn som behöver särskilt stöd är olika från barn till barn och att pedagogerna ser på barnet om de behöver särskilt stöd. *”Barn som behöver*

särskilt stöd, det tycker jag är från barn till barn. Jag kan inte säga så direkt, det ser man ju på barnet om det behöver särskilt stöd från mig.” (Intervjuperson ”Daniella”).

”Berit” menar på att begreppet innebär så mycket mer, några exempel från intervjun är att gå till logopeden, behov att må bra, språkproblem, svårt för att koncentrera sig eller så kan barnet vara född med en skada. ”[... men det är inte min uppgift att bedöma, sätta etikett på ett barn. Det får någon annan med mer kunskap göra. Det är min uppgift att ta det till mig och arbeta utifrån det som barnet mår bäst av.” (Intervjuperson ”Berit”).

Intervjuperson ”Felicia” menar på att pedagogerna ska ge barnen rätt redskap för att kunna utvecklas. Hela barnet ska utvecklas, oavsett om de har något fysiskt eller om det är språket. Förskolan söker hjälp av barn med utåtagerande beteende, exempelvis bokstavskombinationer. ”Det behöver inte vara de synliga handikappen, men oftast är det bara dom barnen där det finns synliga som får stöd och hjälp.” (Intervjuperson ”Felicia”). Intervjuperson ”Cecilia” menar på att det är barnen som behöver extra stöd och att det är vi som utformar miljön så det fungerar för alla i barngruppen. ”Barn som behöver extra stöd. Vi utformar miljön så att de passar alla barnen i gruppen.”(Intervjuperson ”Cecilia”).

Observation

I observationen med intervjuperson ”Anna” uppmärksammades det att ett av barnen i barngruppen behövde hjälp med att komma vidare med att skriva sitt namn. Pedagogerna uppmuntade barnet att skriva de bokstäver barnet kunde eller gå till sin låda och skriva av de bokstäver barnet kan. Detta går bra och barnet klarar av att skriva sitt namn utan extra hjälp av pedagogerna.

Analys av intervju och observation

I intervjun förklarades begreppet ”barn i behov av särskilt stöd” som att barnet inte behöver ha en diagnos för att få det stöd barnet behöver. Begreppet tillämpar dessutom att barnet under en kortare tid behöver lite extra stöd med att komma vidare i sin utveckling eller behöver stöd. Intervjuperson ”Felicia” menade på att det är de barn med synliga handikapp som får mest hjälp och stöd.

4.2 Pedagogers baskunskaper

Intervju

Intervjupersonen ”Cecilia” har personliga erfarenheter med barn i behov av särskilt stöd.

”Jag har en son som jag har jobbat med i 16 år och kämpat för att han ska klara skolan.”
(Intervjuperson ”Cecilia”).

Intervjupersonen ”Anna” har arbetat med olika barn i behov av särskilt stöd, några exempel är barn med synskada, barn med ADHD, högfungerande autism, Aspergers och barn med epilepsi. Hon har fått korta utbildningar i bland annat ADHD, Aspergers och autism samt att hon har fått handledning av barn- och utbildnings psyk. Intervjuperson ”Daniella” har fått tips från deras tidigare specialpedagog vilka böcker pedagogerna skulle läsa.

Intervjuperson ”Anna” *”[...] själv fått läsa en del fakta.”*

Intervjuperson ”Daniella” menar på att det inte fanns något speciellt i sin utbildning om barn i behov av särskilt stöd, för det låg inte i fokus då. Det är genom hennes yrkeslivserfarenhet som hon har fått den kunskapen. *[, men vi har ju läst lite litteratur och sånt som handlar om barn med särskilt stöd. Men annars har vi ingen som har utbildat sig.”* (Intervjuperson ”Daniella”).

Intervjuperson ”Berit” berättade att under sin sista termin i sin utbildning läste hon en speciell kurs som heter Barn i behov av särskilt stöd. Hon har dessutom läst en kurs som heter Barnkultur. Förskolan där hon arbetar har alla pedagoger gått en teckenkommunikationskurs eftersom där fanns ett barn på en av avdelningarna som utövade det. Pedagoger kan även besöka eller få besök av habiliteringen. *”När man har ett barn som har så speciella behov så att habilitering och läkare och alla möjliga insatser är inkopplade, då bjuds man ju oftast in på möte med föräldrarna.”* (Intervjuperson ”Berit”).

”Emma” förklarade att hon gått en kurs som heter Barn i behov av särskilt stöd på Högskolan i Kristianstad. På förskolan köper de in böcker som handlar om begreppet barn i behov av särskilt stöd och det tycker hon är positivt för att pedagogerna behöver mer kunskap och behöver uppdatera sig inom ett visst område. Pedagogerna kan själva söka kurser som de tycker är intressanta, men måste ha ett medgivande från förskolechefen. *”För det är ju så att man*

kan ju inte alltid ha läst nåt för 15 år sedan och sen är jag jättebra på det fortfarande. Utan man behöver ju liksom både uppdatera och läsa på.” (Intervjuperson ”Emma”).

Intervjuperson ”Felicia” berättade att hon kompliterat sin utbildning med en kurs i naturvetenskap och teknik, metodik och i barn- och livskunskap. Ingen på förskolan där hon arbetar har vidareutbildat sig inom specialpedagogik, men när de startade förskolan kom det ett barn med ett multihandikapp. Då fick de ett resursteam som gått specialkurser. Hon berättade även att hon skulle kunna tänka sig att utbilda sig till specialpedagog. *”Jag har haft funderingar på att läsa vidare till specialpedagog.”* (Intervjuperson ”Felicia”).

Observation

I observationen framkom det inte några situationer där detta synliggjordes.

Analys av intervju

Det framkom tydligt att det inte finns några kunskaper i förskollärautbildning om barn i behov av särskilt stöd, utan då måste pedagogerna läsa speciella kurser. Det är genom yrkeslivserfarenheter som pedagogerna får sina kunskaper om barn i behov av särskilt stöd, men även genom personliga erfarenheter.

4.3 Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd

Intervju

Intervjuperson ”Anna” menar på att hon bemöter barnen beroende på vilket barn det är, men pedagogerna kanske har lite mer att tänka på om barnet har en svårighet. Några exempel är att pedagogen kanske är mer tydlig och uttalar sig på ett annat sätt mot dem. Det beror helt på vilken svårighet barnet har. *”Men man bemöter dem på samma sätt, men kanske får tänka lite på att man är extra tydlig mot dem barnen som behöver det. Det beror ju helt på vad dem har för sorts svårigheter. Men annars så tycker jag att man kör samma förhållningssätt.”* (Intervjuperson ”Anna”).

”Cecilia” menar på att hon bemöter barn i behov av särskilt stöd som vilket barn som helst. *”Som alla andra barnen”.* (Intervjuperson ”Cecilia”).

Intervjuperson "Daniella" menar på att om det uppstår en konflikt så sätter hon sig ned med barnet som har svårt och förklarar, men gör det på ett litet annorlunda sätt. Det beror helt på vad det är för barn. *"Ja, jag kan ju inte säga att jag egentligen gör någon skillnad, men omedvetet så blir det ju det."* (Intervjuperson "Daniella")

Intervjuperson "Berit" berättar att ett aktivt och utåtagerande barn kräver en extra tydlighet av de vuxna. Hon betonar också vikten av hur pedagogen pratar till barnet. Beroende på hur pedagogen pratar till barnet så blir barnet mer eller mindre lyssnande eller mer eller mindre argt. "Berit" menar dessutom på att det är viktigt att bekräfta varje barn, men pedagogen måste tänka på hur barnet bemöts. Om pedagogen är sur, kan ju den bekräftelsen likaväl utebli. För hur roligt tycker barnet det är att bli bekräftad av någon som är sur? Det är också viktigt att bekräfta barnet och berätta för barnet hur viktig han eller hon är, att de andra barnen saknar varandra när de inte är där. Ibland kan det ske att barnet får skulden fast barnet inte ens är där. *"[...och då tog jag upp ett exempel från förr, då kunde man säga att han gjort så här, men han var ju inte ens här denna dag...]"* (Intervjuperson "Berit").

"Emma" berättar att bemötande kan handla om att barnen behöver vara i en mindre grupp eller att vara tydligare i sin kontakt. Det är viktigt i sitt förhållningssätt att pedagogen inte tycker det är jobbigt med barnen och gör arbetet positivt och enkelt för barnet. Hela barngruppen och pedagoger påverkas om det finns ett barn i behov av särskilt stöd i gruppen. Hon menar även på att pedagogen ser vad barnet behöver och vad de mår bra av. *"Det är viktigt att se vad barnet behöver och mår bra av."* (Intervjuperson "Emma").

Intervjuperson "Felicia" anser att det kan vara smågrejor som gör att barnen reagerar med sitt beteende och genom att pedagogerna kan ändra på verksamheten och avdelningen och sitt tänkande, stärker du barnet. Det kan lätt bli en ond cirkel om barnet hela tiden får höra negativt om dem. *"För får du alltid höra att du, ditt namn hörs hela tiden i samlingsen. Åh få, får man säga åt dom gång på gång. Det blir en ond cirkel blir det."* (Intervjuperson "Felicia").

Observation

Under observationerna uppmärksammades att båda intervjuperson "Anna" och "Cecilia" hade ett positivt förhållningssätt i sitt bemötande. De gav beröm till hela barngruppen, men även individuellt. Intervjuperson "Daniella" ignorerar vissa saker som ett av de barn som har svå-

righeter, säger. Om detta sker omedvetet eller medvetet vet vi inte riktigt. Annars berömmar hon mycket barnen. *"Åh, va jag tycker ni var duktiga att ni kunde sitta så fint hela tiden."* (Intervjuperson "Daniella").

Under en situation hände det att ett av de barn som har svårigheter, räckte ut tungan åt ett annat barn. Det barn som inte räckte ut tungan säger till pedagogen. Då svarar pedagogen att det inte var snällt och att barnet själv ska berätta för barnet som var styggt.

Under observationen med intervjuperson "Berit" uppstår det en konflikt mellan två barn. Ett av barnen har lite svårigheter och blir arg och då kommer en pedagog och pratar med barnet. Men barnet är så argt att det kommer många fula ord ur barnets mun. Då säger pedagogen till barnet att gå in i ett rum där det står en soffa. I denna soffa brukar barnet sätta sig när det blir arg och behöver lugna ner sig. Under annan observationssituation med intervjuperson "Berit" så händer en annan sak. Ett av de barn som har svårigheter sitter bredvid "Berit" under lunchen. Lamporna i taket har väckt barnets intresse och barnet frågar då pedagogen vad som händer när de släcker lampan och om hon ser strecken i taket. Då fångar hon upp barnets intresse och samtalar och demonstrerar om vad som händer när man släcker lamporna.

Analys av intervju och observation

Utifrån intervjuerna och observationerna kan det tydligt ses att intervjupersonerna bemöter barnen på liknande sätt, men för varje barn bemöter pedagogerna barnet individuellt utifrån deras behov. Om ett barn har några svårigheter behöver pedagogen tänka på att vara tydlig mot dem och hur de tilltalar dem. Beroende på hur pedagogen pratar till barnet kan pedagogen antingen förvärra situationen eller förbättra den.

Att bekräfta barnet är också viktigt, att berätta för barnet hur viktig den är och att de andra saknar mig när jag inte är här. Pedagogen ska dessutom tänka på hur de pratar när de bekräftar. Är pedagogen sur, så känns nog inte bekräftelsen ärlig.

Om pedagogen och övriga i verksamheten ändrar på sin verksamhet och hur de tänker, kan det stärka barnet. Den onda cirkeln måste brytas. Både pedagoger och barngruppen blir påverkade om det finns ett barn i behov av särskilt stöd i gruppen.

4.4 Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd

Intervju

”Cecilia” berättar att de bemöter föräldrar till barn i behov av särskilt stöd precis som alla andra föräldrar, men att de får lite extra stöd och hjälp. *”Möter precis som alla andra föräldrar. Ger de extra stöd.”* (Intervjuperson ”Cecilia”).

”Anna” menar dessutom att de bemöter föräldrarna precis som alla andra. *”[...] lägger lite mer tid på dem föräldrarna eftersom man är på möte tillsammans med dem och man har kanske en helt annan dialog tillsammans med dem föräldrarna. Just för att det är mycket möten kring barnet med både föräldrarna och med dem andre som är inblandade kring barnet.”* (Intervjuperson ”Anna”).

Intervjupersonen ”Daniella” förklarar att pedagogerna har tätare samtal med föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd. Pedagoger kan bjuda in och skapa ett förtroende till föräldrarna, så att dem kan våga öppna sig och berätta om något exempelvis är jobbigt hemma. Ju mer föräldrarna öppnar sig, desto lättare blir det för pedagogerna att bemöta dem. Saker som fungerar hemma, kanske inte funkar på förskolan och vice versa. Förskolan ska ju vara ett komplement till hemmet. *”Det är alltid lättare att dela med sig och man ska ju vara ett komplement till hemmet så att säga.”* (Intervjuperson ”Daniella”).

Intervjupersonen ”Berit” menar på att pedagogerna bemöter föräldrarna individuellt. Det är viktigt att lyfta fram det som är positivt och att de får känna att ens barn är viktig för gruppen, oberoende av hur de än är som person. Pedagogerna får inte heller kränka föräldrarna. Pedagogerna måste dessutom prata på ett sätt som får föräldrarna att vilja prata, även om sådant som är jobbigt. ”Berit” anser att förtroende och ärlighet är viktigast. Om det varit jobbigt under en period, så är det lätt att bli påverkad av barnets beteende och som pedagog ser dem då bara det negativa. Pedagogen måste tänka på att inte prata om något annat barn inför andra föräldrar för att det är ju trots allt människor som de pratar med. Ofta kan andra föräldrar prata illa om andra föräldrar och deras barn. Om det uppstått en konflikt mellan barnen och föräldrarna får veta detta, bör pedagogen styrka och berätta vad som hänt. För annars slätas problemet över och det innebär ju att tala om för föräldrarna att ditt barn inte talar sanning. Om föräldrarna anser att problemet börjar bli ett bekymmer, kan de gå till rektorn och berätta för honom eller henne hur de upplever situationen. *”Allting är kanske inte sanning, men vilken sanning ser man. Ser man det faktiska som hände eller har man förmågan att se det som finns*

nånting bakom också av dom andra föräldrarna för ibland kan man ju få mycket skäll och negativt."(Intervjuperson "Berit").

"Emma" menar på att alla ska bemötas väl. Till dem föräldrar som har barn i behov av särskilt stöd behöver pedagogerna ge mer tid att sitta ned och prata. Det gäller som pedagog att ha en förståelse för föräldrarna att de kanske anser att det är jobbigt och svårt. Speciellt att acceptera att ens barn inte är som alla andra barn, att de behöver extra hjälp. Föräldrarna kan ibland bli arga eller irriterade. Pedagogerna måste visa förståelse för föräldrarnas känslor. *"Dem ska känna att de får stöd här hos oss."* (Intervjuperson "Emma").

Intervjuperson "Felicia" anser att pedagogerna vill ha en öppen och varm kontakt med föräldrarna. Föräldrarna har eventuellt samma problem hemma som dem har på förskolan. Pedagogerna är raka och ärliga mot föräldrarna och tar upp det direkt med föräldrarna om det händer något. Då kan barnet få stöttning och hjälp från både föräldrar och pedagoger. Det är också viktigt att förklara för föräldrarna att pedagogerna vill barnets bästa. *"Att det liksom inte är för att vi klanka varken ner på föräldrar. För det kanske man ofta känner som förälder: Vad gör jag för fel? Varför betar mitt barn sig på detta viset liksom? Åh det måste vi ju få bort liksom att det absolut inte är föräldrarnas fel, att det inte beror på uppfostran."* (Intervjuperson "Felicia").

Observation

Under observation med intervjupersonen "Daniella" skulle en mamma till ett av barnen som har svårt med utåtagerande beteende, komma och hämta sitt barn. Pedagogen mötte snabbt upp henne i hallen. Mamman vill gärna veta hur det varit på förskolan under dagen och pedagogen berättar det positiva som skett. Sedan berättar pedagogen även det jobbiga som hänt eftersom mamman har bett om att pedagogerna ska berätta sådant som är jobbigt. Pedagogen avslutar med att säga att de rätt upp problemen.

Analys av intervju och observation

Ärlighet och förtroende är en av de viktigaste faktorerna i bemötandet av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd. Genom att pedagogerna har tätare samtal med föräldrarna, skapas oftast ett förtroende mellan pedagoger och förskolan. Då blir det lättare för föräldrarna att prata om jobbiga saker som har hänt hemma. Om föräldrarna känner förtroende så öppnar de upp sig och detta gynnar barnet genom att då vet pedagogerna hur de ska bemöta barnet på

bästa sätt för dess personlighet och utveckling. Att lyfta fram det som är positivt om barnet gör att barnet känner sig bekräftad och sedd av de andra, att barnet kan känna sig att de är viktiga för barngruppen fast att de har svårigheter. Ibland kan det uppstå konflikter mellan barnen och då kan det hända att föräldrar kommer till pedagogerna och vill veta vad som skett. Då ska pedagogen styrka deras ord och berätta vad som hände. För om inte pedagogen gör detta, så betyder det samma sak som att barnet ljuger. Det är dessutom viktigt att pedagogerna förklarar för föräldrarna att det inte är föräldrarnas fel att barnet gör som det gör, det beror inte på uppfostran.

4.5 Stöd till föräldrarna

Intervju

Intervjuperson "Anna" berättar att de ger stöd till det föräldrarna. Att pedagogerna finns där för dem om de undrar något och har några frågor, så lyssnar pedagogerna. De ger alla föräldrar stöd, för föräldrarna ska ju kunna lämna sina barn i trygghet. Barnen ska känna sig nöjda, glada och trygga. *"Föräldrar ska känna att de vågar lämna sina barn till oss utan att vara oroliga"*. (Intervjuperson "Anna").

Intervjuperson "Cecilia" menar på att pedagogerna förklarar för föräldrarna vad deras barn är i behov av och att de hjälper dem och ger stöd. Pedagogerna hjälper föräldrarna dessutom med att berätta för dem hur de bör arbeta med sitt barn i hemmet. *"För det är olika barn till barn vad de behöver stöd i."* (Intervjuperson "Cecilia").

Intervjuperson "Berit" för på tal att det finns en enhet där föräldrar och pedagoger kan vända sig till. På enheten arbetar psykologer, specialpedagoger och kuratorer. Dem vet vart föräldrarna ska vända sig för att kunna få stöd. Är det däremot någon som ska komma ut från enheten och besöka barnet på förskolan, då måste pedagogerna ha föräldrarnas medgivande. Om pedagogerna får hjälp av exempelvis psykolog från enheten och att föräldrarna dessutom dem går och pratar med en kurator eller psykolog, kan detta gynna barnet. *"Jag lägger det på min plan, vilket också gör att man sår ett frö då föräldrarna kan komma och fråga: Vad sa den där killen som kom hit? Vad gav han er för tips? Eller: Vi fick faktiskt det här rådet, är det Ni har funderat på att testat hemma."* (Intervjuperson "Berit").

”Daniella” anser att det är viktigt att vara öppen och diskutera hur dagen har varit och då tar pedagogerna fram det som varit positivt och berättar det för föräldrarna. *”[...],för det är ju så mycket negativt att ha ett barn med särskilt stöd ändå. Så därför tycker vi att det är viktigt att man fokuserar på det positiva”*. (Intervjuperson Daniella).

”Emma” berättar att emellanåt kan det vara positivt att dela med sig av sitt eget liv för att föräldrarna ska få en förståelse av att pedagogerna kan ha tufft med sina barn hemma. Det kan vara bra för barnet att ta hem en kompis ibland för att leka. *”För ibland är det så att man säger det här aktiva utåt agerande barnen kan det bli rätt tufft för dem ibland får dem rätt så tråkig roll i gruppen att alla är rädda för dem alla kanske börjar testas och retas och ingen vill va med och det kan bli mycket tufft.”* (Intervjuperson ”Emma”).

Intervjuperson ”Felicia” menar på att det är viktigt att ge föräldrarna kontinuerlig information, för det önskar föräldrarna. Vissa av föräldrarna vill ha en daglig information medan vissa kan tycka att det är jobbigt att höra om bekymmer dagligen. ”Felicia” menar på att balansen är hårfin på vad pedagogerna ska berätta och vad de inte bör berätta. Då är det viktigt att det positiva framhävs. Ibland kan det ske farliga saker och då måste detta berättas. *”Men att det inte bara blir negativt hela tiden, det är jätteviktigt. Föräldrarna skuldbelägger sig själva och det hade jag också gjort. Det vill man ju undvika.”* (Intervjuperson ”Felicia”).

Observation

I observationen framkom det inte några situationer där detta synliggjordes.

Analys av intervjuerna

Resultatet visar att det är viktigt att pedagogerna ger föräldrarna stöd och inte glömmer bort dem. Det är viktigt att pedagogerna finns där för föräldrarna genom att lyssna och stötta. Beroende på barnets svårigheter ger pedagogerna föräldrarna olika stöd och hjälp. Det finns dessutom psykologer, kuratorer och specialpedagoger som kan ge stöd till föräldrar och pedagoger. Föräldrarna måste ge sitt medgivande om pedagogerna ska söka hjälp från de här enheterna.

Det är viktigt att ge föräldrarna kontinuerlig information, vissa föräldrar vill ha daglig information. Vissa föräldrar vill inte ha en daglig information eftersom det kanske är bekymmer konstant. Vad pedagogerna ska berätta kan vara svårt, men då gäller det att ta fram det posi-

tiva och inte det negativa hela tiden. För att om endast det negativa tas upp, kan det leda till att föräldrarna skuldbelägger sig själva.

4.6 Pedagogers arbete i verksamheten

Intervju

Intervjuperson "Cecilia" berättar om att det förändras hela tiden i verksamheten. Att pedagogerna förändrar miljön utifrån barnets behov och att pedagogerna lyssnar på varje barn.

"Vi är väldigt lyhörda." (Intervjuperson "Cecilia").

Intervjuperson "Anna" menar på att tidigare kom specialpedagoger ut i förskolorna och arbetade med barnen som var i behov av särskilt stöd enskilt i ett rum. Nu så får de inte göra det utan nu så handleder specialpedagogerna pedagogerna i verksamheten, som sedan arbetar med att integrera barnen mer. För pedagogerna tar aldrig bort ett barn från barngruppen utan nu så arbetar pedagogerna med barnet, som behöver extra stöd i barngruppen istället. *"Det har ju blivit färre assistenter och specialpedagoger ute i verksamheten, dem handleder mer oss, så får vi jobba med dem barnen."* (Intervjuperson "Anna").

Intervjuperson "Daniella" säger att de har en handlingsplan för de barnen som de vet om har behov av särskilt stöd. Handlingsplanen utvärderar de kontinuerligt. I arbetslaget har de en gemensam syn, så att de arbetar likadant. Arbetslaget berättar för de andra avdelningarna varför de arbetar så här och det är för att de ska få en förståelse. "Daniella" berättar vidare att det behövs mer personal på förskolorna. På förskolorna behövs det resurser så att pedagogerna kan engagera sig till hundra procent i alla barnen. Pedagogerna får ju aldrig förbise de andra barnen som inte har svårigheter. *"Alltså, de andra behöver ju lika mycket. Bara för att man har ett barn som behöver särskilt stöd, kan man ju inte lägga ner, alltså de andra får man ju aldrig förbise så att säga."* (Intervjuperson "Daniella").

Intervjuperson "Berit" pratar om handlingsplanen inte är ett åtgärdsprogram utan något som det har mer i skolåldern. På förskolan hon arbetar på har varje barn som har svårigheter, en "varva-ner plats". Där sätter barnet sig när de behöver tänka och sedan kan pedagogen prata med barnet utan att det blir fler konflikter. Om pedagogen ser det positiva sidorna istället för det negativa kan barnet få känna att jag får beröm av pedagogen. Då kan pedagogen ibland få pedagogen lov att bli lite arg. "Berit" berättar om hur viktigt av det dagliga bemötandet av alla

barnen. Ibland vill bara barnet ha en närvarande vuxen för sig själv. Det är även viktigt att ha kolleger som ser på barnen utan värderingar eller förutfattade meningar. Pedagogerna bör dessutom fundera på vilket uppdrag de har som förskollärare och vilken uppgift de har. Uppgiften är ju då att pedagogerna ska se barnet och på barnets utveckling. Hur familjen gör hemma eller om det inte har några regler har vi pedagoger inte med att göra. Pedagogerna kan där emot lotsa föräldrarna om det behöver råd. ”Berit” menar vidare på hur viktigt det är om pedagogen klickar med barnet som är i behov av särskilt stöd. Det gäller ha tålmod som pedagog, men dock ska barnet ha rätt att säga att jag inte vill vara med den där pedagogen. *”Det är ju inte bara på det vuxnas villkor, för ska barnet må bra så får vi utgå från varje barn...].”* (Intervjuperson ”Berit”).

”Emma” menar på att det är viktigt att pedagogerna tar sig tiden till att prata med varandra om vad de tycker är viktigt och att de ser olika på saker och ting. För alla är ju olika individer och att pedagogerna tar tillvara på det. Pedagogen bör vara öppen på saker som är bra eller dåligt och att de då vågar diskutera och lösa problemen. Tiden är en stor aspekt för både att ta tid att prata med varandra och tid att planera. De arbetar med att dela barngruppen i mindre grupper. *”Många barn får ju mer talarutrymme i mindre grupper. Får sin röst hörd och kanske om det är någon som behöver förbättra självförtroendet är det betydligt lättare i mindre grupper.”* (Intervjuperson ”Emma”).

Intervjuperson ”Felicia” berättar att på deras förskola arbetar de med dagliga scheman i form av bilder, hur barnen sitter i samlingar, hur barnen kan träna upp uttal och ljud i form av munmotorik med mera. Träna munmotorik gynnar inte enbart de barn som har svårt med sitt uttal, utan alla barnen. Utåtagerande barn måste bemötas på ett speciellt sätt, oftast i form av ett dagligt schema, tydliga instruktioner och tydlig struktur. Pedagogen måste dessutom ligga steget före genom att tala om för barnet vad som ska ske och ge korta instruktioner. *”Man kan inte prata långa meningar, dom hör bara sista ordet. Då har dom glömt vad du sa från början”.* (Intervjuperson ”Felicia”). ”Felicia” menar på pedagogerna måste hela tiden vara en hjälpare hand till dessa barn och ha ett par extra ögon. Barnen kan inte sätta ord på sina känslor, men det syns på kroppen att de har svårt. Dessa barn ska inte utsättas för långa samlingar utan antingen så kortas samlingarna ned eller så delas barngruppen in i mindre grupper. Ibland går de ut innan de andra barnen på grund av deras rörelsebehov. ”Felicia” anser att det behövs återinföras specialpedagoger till förskolan eftersom de funkar som ett bollplank för pedagogerna och kan ge dem förslag på förändringar.

Observation

Under observationen med "Anna" så ska barnen få rita något som rör sig på ett papper. Barnen arbetar med sitt temaarbete som det har precis startat. Temat de arbetar med är rörelse. Barnen har gemensamt kommit fram till att det ska arbeta med detta.

Under en observation med "Daniella" så fanns det ett barn som är i behov av särskilt stöd som ville få hennes uppmärksamhet. Barnet sa till henne att lyssna på vad han kunde och sen börja han grymta. "Daniella" ignorerade detta och startade den planerade aktiviteten. Under aktiviteten sitter pojken med svårigheter och räcker upp sin hand länge och tålmodigt. "Daniella" ställer en fråga och pojken svarar. Då säger "Daniella": *-Det har du rätt i.*

Analys av intervju och observation

Miljön förändras hela tiden och pedagogerna förändrar sin verksamhet utifrån barnens behov. Barn i behov av särskilt stöd bör integreras mer och ska inte plockas ut ur rummet om barnet ska arbeta med något.

Intervjuperson "Daniella" påpekar hur viktigt det är med mer personal i förskolan. Pedagogerna hinner inte med att engagera sig i alla barnen så mycket som de ska och behöver. Hon påpekar också att som pedagog får de aldrig förbise de barn som inte har några svårigheter. Intervjuperson "Felicia" ansåg att specialpedagoger är viktiga eftersom de är ett bollplank för pedagogerna och kan ge dem förslag på förändringar. Det är även viktigt att pedagogerna tar sig tid att prata med varandra och diskutera hur de ser på olika saker, alla är vi ju olika. Tiden är en stor aspekt för både att ta tid att prata med varandra och tid att planera.

På en av förskolorna har de olika "varva-ner" platser där de barn som har svårigheter kan "tanka" på ny energi. När barnet har lugnat ned sig, kan pedagogen föra en dialog med barnet om vad som hänt. Det är viktigt att pedagogen har tålmod och samarbetar med barnet, men dessutom att barnen faktiskt kan få bestämma om de inte vill vara med vissa av pedagogerna. Intervjuperson "Berit" anser att barn i svårigheter ofta görs till syndabockar på förskolan. Ibland kan de få skulden fast de inte ens är där. Det dagliga bemötandet av alla barnen är viktigt.

Verksamheten kan arbeta dagligen med scheman i form av bilder, hur barnen sitter i samlingar, hur barnen kan träna upp uttal och ljud i form av munmotorik med mera. Munmotorik

gynnar inte bara de barn som har svårt med uttalet, utan dessutom de andra barnen. I arbetet med de utåtageranden barnen, måste de bemötas på ett speciellt sätt. Exempelvis i form av ett dagligt schema, tydliga instruktioner eller tydlig struktur. Pedagogerna måste dessutom ligga steget före och ge barnet korta instruktioner. Att ge dem långa instruktioner fungerar inte eftersom de endast hör vad du säger sist. Dessa barn har dessutom svårt att sätta ord på sina känslor, men genom deras kroppsspråk kan pedagogerna ana att de har det svårt. Ibland får de gå ut innan de andra barnen för deras rörelsebehov är större. Barn med svårigheter bör inte heller utsättas för exempelvis långa samlingar. Att dela in barngruppen i mindre grupper är dessutom bra, för då får många av barnen exempelvis mer talutrymme och genom det kan deras självförtroende förbättras.

Under en av observationer framkom det hur viktigt det är med barnens tankar och delaktighet. Att de får vara med och bestämma och att förskolan arbetar utifrån ett demokratiskt arbetssätt. Under den andra observationen så uppmärksammade pedagogen inte barnets dåliga uppförande när han grymtade. Däremot så uppmärksammades barnets tålmodighet och barnet fick svara på en av de frågor pedagogen ställde. Pedagogen bemötte barnet positivt och detta kan ha stärkt barnets självkänsla.

4.7 Sammanfattning av resultatet

Syftet med undersökningen är att synliggöra pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Vi valde att genomföra sex intervjuer och fem observationer av förskollärare och få kunskap om hur pedagoger bemöter barn i behov av särskilt stöd och att dessutom få ta del av deras erfarenheter av bemötande gentemot föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd. I vår undersökning framkommer det att ”barn i behov av särskilt stöd inte enbart är barn med diagnoser. I undersökningen kan vi dessutom se att alla pedagoger bemöter barnen likartat, men pedagogerna bemöter varje barn individuellt. I vår undersökning framkommer det dessutom att pedagogerna måste tänka på att förändra sin verksamhet och sitt resonemang, så att barnen stärks.

I vår undersökning undersöker vi dessutom pedagogers bemötande av föräldrar. Hur viktig ärlighet och förtroende är i bemötandet av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd. Känner föräldrarna förtroende till pedagogerna och verksamheten, så vågar de öppna upp sig och det gynnar barnet. För då vet pedagogerna hur det ska bemöta barnet på bästa sätt för deras personlighet och utveckling. Det gäller som pedagog att kunna berätta för föräldern om det uppstår någon konflikt mellan barnen. Då gäller det för pedagogen att kunna styrka barnens ord och berätta vad som hände. För om inte pedagogen gör det, så betyder det samma sak som att barnet ljugar. I vår

undersökning framkom det dessutom att det är viktigt att ge stöd till föräldrarna och inte glömma bort dem. Viktigt som pedagog att finnas där för föräldrarna och lyssna och stötta dem. Det finns dessutom psykologer, kuratorer och specialpedagoger som kan ge stöd till föräldrarna och till pedagogerna. Föräldrarna måste ge sitt medgivande för att söka hjälp från de här enheterna. Det kan vara svårt för pedagogen vad som bör berättas till föräldrarna eftersom alla föräldrar önskar olika information om dagens vistelse på förskolan. Det gäller att berätta om det positiva och inte enbart det negativa.

I vår undersökning framkom det att det är viktigt att pedagogerna är lyhörda och lyssnar på barnets behov och dessutom förändra miljön utifrån barnets behov. Pedagogerna hinner inte med att engagera sig i alla barnen så mycket som de bör och behöver. Hon påpekar också att som pedagog får de aldrig förbise de barn som inte har några svårigheter. Det är viktigt att pedagogen har tålamod och samarbetar med barnet, men dessutom att barnen faktiskt kan få bestämma om de inte vill vara med vissa av pedagogerna. Verksamheten kan arbeta dagligen med scheman i form av bilder, hur barnen sitter i samlingar, hur barnen kan träna upp uttal och ljud i form av munmotorik med mera. Munmotorik gynnar inte bara de barn som har svårt med uttalet, utan dessutom de andra barnen. I arbetet med de utåtageranden barnen, måste de bemötas på ett speciellt sätt. Exempelvis i form av ett dagligt schema, tydliga instruktioner eller tydlig struktur. Pedagogerna måste dessutom ligga steget före och ge barnet korta instruktioner. Att ge barnen långa instruktioner fungerar inte eftersom de endast hör vad du säger sist. Dessa barn har även svårt att sätta ord på sina känslor, men genom deras kroppsspråk kan pedagogerna ana att de har det svårt. Ibland får de gå ut innan de andra barnen för deras rörelsebehov är större. Barn med svårigheter bör inte heller utsättas för exempelvis långa samlingar. Att dela in barngruppen i mindre grupper är dessutom bra, för då får många av barnen exempelvis mer talutrymme och genom det kan deras självförtroende förbättras.

Det framkom tydligt att det inte finns några kunskaper i förskolläraryrket om barn i behov av särskilt stöd, utan då måste pedagogerna läsa speciella kurser. Det är genom yrkeslivserfarenheter som pedagogerna får sina kunskaper om barn i behov av särskilt stöd, men även genom personliga erfarenheter.

5. Diskussion

Vi anser att de svar vi fick ifrån de sex intervjupersonerna var till stor del intressant och användbart till vår undersökning. Syftet var att undersöka utifrån vår frågeställning: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd?

Utifrån vår frågeställning har vi definierat kommande frågor:

- Begreppstillämpning
- Pedagogers baskunskaper
- Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd
- Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd
- Stöd till föräldrarna
- Pedagogers arbete i verksamheten

5.1 Resultatdiskussion

Här sammanställer vi vad resultatet gav och att den valda litteraturen kan styrka resultatet. Här synliggörs våra egna tankar och funderingar. Vi har valt att använda oss av de underrubriker som vi har under resultatdelen för att det på ett strukturerat sätt förtydligar vad som komma skall.

5.1.1 Begreppstillämpning

I litteraturen Olsson & Olsson (2007) beskrivs begreppet som att barn i behov av särskilt stöd inte är någon begreppsbestämning, utan det innebär att vissa barn har större behov än andra. Några av intervjupersonerna ansåg att begreppet barn i behov av särskilt stöd är för alla barn, vare sig de har en diagnos eller inte. Längre tid det gick under våra intervjuer, ju mer fokus lade pedagogerna på barn som hade diagnoser. En av intervjupersonerna ansåg att oftast är de synliga handikappen som får stöd och hjälp. De tysta barnen eller de barn som har inlärningsproblem, uppmärksammas nästan aldrig under intervjun. Enligt Skollagen (Sverige, 2010) har barn som har särskilda behov rätt till stöd, men i praktiken är de barn som har någon slags av diagnos som får stöd. De barnen har redan från början fått en stämpel av samhället och pedagoger.

Vi menar att detta är lite underligt eftersom vi pedagoger ska se det enskilda barnet och inte enbart fokusera på eventuella sjukdomar eller beteenden. Det är däremot positivt att pedagogerna har det i sin medvetenhet, men hur samhällets syn på barn i behov av särskilt stöd är,

gör hur vi människor uppfattar och bemöter. Palla (2008) menar på att barn i behov av särskilt stöd egentligen inte är någon speciell grupp utan barnen har anledningar till att få hjälp av olika stöd i deras vardag. Stödet kan vara antingen en kortare period eller under en längre period. Ogden (2001) anser också om barnet får en diagnos, blir det lättare för barnet att få den hjälp och stöd som barnet behöver. En nackdel är att barnet kan bli stämplad av pedagoger och samhället.

5.1.2 Pedagogers baskunskaper

På vissa av förskolorna hade pedagogerna litteratur som handlade om barn i behov av särskilt stöd, litteratur som de fått tips av från specialpedagogen eller sådant som pedagogerna ansåg var intressant. Vi anser att om pedagogerna läser litteratur om diagnoser exempelvis ADHD, kan pedagogen köra fast i tankarna och göra en egen diagnostisering av barnet. Barnets beteende kan bero på olika faktorer. Pedagoger får inte diagnostisera barnen utan läkaren ger ett utlåtande om det. Kinge (2009) påpekar att förskolebarns hjärnor inte är färdigutvecklade och då kan det vara svårt att ställa diagnoser. Vissa beteende kan kopplas till exempelvis ADHD, men det kan dessutom bero exempelvis på dåliga familjeförhållande inom Asperger ställs det generellt inga diagnoser förrän barnet tidigast 4 år.

En av dem som vi intervjuat berättade att hon hade tagit små utbildningar inom bland annat ADHD och Asperger. För övrigt fanns det inga kunskaper om barn i behov av särskilt stöd på de förskolor vi intervjuat och observerat på. Några av intervjupersonerna har funderingar på att vidareutbilda sig till specialpedagog och vidareutveckla och uppdatera sin kunskap. Några av de andra pedagogerna berättade om hur viktigt det är att vidareutbilda sig, men de påpekar sedan att det inte har tid på grund av exempelvis att de har små barn. Vi anser att specialpedagogik handlar om så mycket mer än än diagnoser. Palla (2008) menar på att specialpedagogik handlar om så mycket mer än bara svårigheter, det är en pedagogik för alla. Vi anser att specialpedagogik innebär allt från de barn som behöver stöd under en kort period eller för ett barn som har någon diagnos eller handikapp. Specialpedagogen ger stöd och tips till förskolläraren vid behov. Olsson & Olsson (2007) menar på att barn sällan plockas bort från sin grupp utan specialpedagogen hjälper barnet inne i barngruppen. En av intervjupersonerna berättar att det blivit färre specialpedagoger ute i verksamheten som vägleder pedagogerna i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

5.1.3 Pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd

Förskolan ska ha en helhetsyn på barnet och förskolan är till för alla. För att detta ska kunna ske måste pedagogen ha kunskap, redskap och kompetens för att kunna möta alla barnen (Palla, 2008).

Alla av våra intervjupersoner bekräftar att de ska bemöta barnen lika, men också beroende på hur barnet är. Det är viktigt att bekräfta barnet. Barnen ska inte få höra några negativa saker om dem, utan pedagogen ska vara positiva i sitt bemötande av barnen. Holmsen (2005) menar att när pedagogen samtalar med barnet måste pedagogen tänka på att lyssna aktivt och bekräfta barnets upplevelser och känslor. Genom våra egna erfarenheter anser vi att pedagogerna handlar innan de tänker efter. Pedagogen hinner inte stanna upp och observera vad som händer, utan oftast sker det på ren reflex. Då reagerar pedagogen negativt istället för att lyssna på vad barnen har att säga. Palla (2008) menar på att pedagogerna bör skapa en miljö, så att barnen ges stöd, stimulans och den utvecklingsmöjlighet som barnet behöver

En av våra intervjupersoner menar att i pedagogens förhållningssätt gäller det att aldrig tycka något är jobbigt med barnen utan göra arbetet positivt och enkelt för barnen. Drugli (2003) anser att genom att ha positiva förväntningar på barnet istället för negativa förväntningar, ger pedagogerna barnet möjlighet att skapa ett positivt beteende. Det är viktigt att all personal funderar på sitt eget beteende, förhållningssätt och förväntningar. Om all personal ser på varje barns utvecklingspotential, skapas ett samspel och lärandemiljön blir bättre. Vi anser att det är viktigt att pedagogen har ett positivt förhållningssätt för att det gynnar barnet och stärker deras självkänsla. Pedagogerna bör också uppmärksamma de små detaljerna som de tar för givet att barnen ska klara av. Kadesjö (2007) menar på att genom beröm och uppmärksamhet stärker du alla barn. Kinge (2000) påpekar att när ingenting verkar fungera och när allt är jobbigt är det viktigt att pedagogen ger barnet kärlek, ömhet, empati och lyssna på barnet.

Några av intervjupersonerna anser att det gäller som pedagog att se vad barnen behöver och vad de mår bra av. Det kan bli en ond cirkel om barnet får höra sitt namn och få tillsägelser gång på gång. Holmsen (2005) menar på att all personal måste bemöta barnen så det känner sig sedda, erkända och uppskattade. Inte stämpla barnet för deras felaktiga agerande. I observationerna med två av våra intervjupersoner kan vi uppmärksamma att de båda har ett positivt förhållningssätt i bemötandet med barnen. De berömmar hela barngruppen och individen.

I en av de andra observationerna inträffar det en konflikt mellan två barn. Ena barnet, som har lite svårigheter, blir arg och då kommer pedagogen och pratar med barnet. Barnet får då gå in i ett rum där det finns en soffa för att lugna ner sig. Vi anser att oftast är det barnet som har någon svårighet, som inte har startat konflikten, som pedagogen tar med sig och sätter sig avskilt med och pratar om vad som har hänt. Barnet som har svårigheter görs ibland till en syndabock och får skulden för konflikter som sker fast barnet inte har varit inblandad. Kinge (2000) anser att om pedagogen lyssnar och bekräftar barnets känslor, känner sig barnet omtyckt och blir inte klassad som den bråkige. Pedagogen får inte skapa sin egen tolkning utan låta barnet ge sin egen tydning på vad som hände. Brodin & Hylander (2002) menar på att pedagoger inte får glömma bort att vissa barn gör elaka saker fast det inte bär på aggressiva känslor. De vill inte skada andra utan det bara sker. Aggressiva barn måste få positiv respons för de bra saker de gör och inte enbart fokusera på det dåliga. Green (2003) anser att om inte barnet får hjälp med att öka sin flexibilitet, kan detta leda till exempel fysisk och verbal aggression och långa vredes utbrott. Detta kan bidra att barnets samspel får en negativ effekt och för de andra i barngruppen och pedagogerna kan detta bli en chockartad upplevelse.

5.1.4 Pedagogers bemötande av föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd

Alla av våra intervjupersoner menar på att förskolans pedagoger måste ha ett förtroendefullt och ärligt samarbete med föräldrarna. Det är pedagogens ansvar att skapa ett förtroende till föräldrarna. Genom att skapa ett förtroende kan detta leda till att föräldrarna vågar öppna sig och berätta om svåra saker. Genom att föräldrarna öppnar sig blir det lättare för pedagogerna att bemöta dem och det gynnar även barnet. Lpfö 98 (reviderade 2010) menar på att genom att skapa detta samarbete kan förskolan och hemmet komplettera varandra. En av intervjupersonerna menar att förskolan ska vara ett komplement till hemmet och det blir lättare att dela med sig. Ylvén & Wilder (2009) menar på att pedagogerna måste ge föräldrarna kontinuerlig information om exempel hur vistelsen på förskolan varit. Det är även viktigt att pedagogerna har en nära relation till föräldrarna, för att detta gynnar barnet. Några av intervjupersonerna menar på att pedagogerna behöver ge föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd tätare samtal.

Under en av observationerna skulle en mamma till ett av barnen som har svårt med utåtagerande beteende, komma och hämta sitt barn. Pedagogen mötte upp henne i hallen och mamman ville veta vad som hade hänt på förskolan under dagen. Pedagogen tog upp det som varit

positivt, men även sådant som varit jobbigt under dagen. Vi anser att det är viktigt att framhålla vikten av att ta upp det positiva för föräldrarna om deras barn för att inte föräldrarna ska känna att deras barn inte alltid är bråkigt och att barnets självkänsla stärks. Ibland önskar föräldrarna få höra det jobbiga som har hänt under dagen och då är det viktigt att pedagogen inte tar upp smågrejer, utan endast berätta om det har hänt någon större incident för att föräldrarna inte ska känna att deras barn är en belastning för förskolan. Nordahl (2007) anser att samarbetet med hemmet är viktigt för barnets bästa och för att hitta lösningar på problemen. Samarbetet bör innehålla både respekt och god kommunikation från både föräldrar och pedagoger. Föräldrar spelar en stor roll för barnets utveckling och lärande.

5.1.5 Stöd till föräldrarna

En av de intervjuade anser att det är viktigt att ge föräldrarna kontinuerlig information. Vissa av föräldrarna vill ha en daglig information medan vissa ansåg att det är kämpigt att få höra om bekymmer varje dag. Intervjupersonen menar på att balansen är hårfin gällandes vad som ska berättas och vad som inte ska berättas. Det är viktigt är att det positiva framhävs, men om det händer farliga saker måste pedagogen berätta detta. Intervjupersonen berättar vidare att föräldrarna skuldbelägger sig själv och det ska undvikas. Vi anser att som pedagog är det viktigt att ge föräldrarna stöd, så att dem känner sig trygga att lämna sina barn till förskolan. Vi pedagoger får ta hand om det finaste och värdefullaste föräldrarna har, nämligen deras barn. Ottoson (2009) menar att genom att lyssna på föräldrarna, kan pedagogerna skapa en pedagogisk verksamhet som utgår från det enskilda barnet. Pedagogen måste vara engagerad och glad, detta ingiver en djupare tillit hos föräldrarna. Kinge (2009) anser att för föräldrarna till ett barn med svårigheter, är det en stor påfrestning att alltid få höra alla de dumheter ens barn har hittat på. Genom att bemöta föräldrarna med medkänsla, kan en nära samverka med föräldrarna ske. Vardagslivet kan då göras lättare för både pedagoger, föräldrar och barn.

5.1.6 Pedagogers arbete i verksamheten

En av intervjupersonerna berättar att de förändrar verksamheten utifrån barnets behov och att de dessutom lyssnar på varje barn. Vi anser att det enskilda barnet ska stå i fokus. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, reviderad 2010) anser att förskolans verksamhet ska planeras och utgå från barnets intressen. Vygotskij enligt Strandberg (2010) menar att pedagogiska aktiviteter ska utgå från vad barnet kan och inte fokusera på vad barnet inte kan. Nyckeln är aktivitet,

aktiviteter som leder till lärande och utveckling för barnet. Det är där barnen utvecklar det sociala, medierande, situerade och sin kreativitet.

En av de andra intervjupersonerna berättade hur de arbetar med barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Pedagogerna måste vara en hjälpande hand till dessa barn. Barnen kan ha det svårt att sätta ord på sina känslor, men på sitt kroppsspråk visar dem att de har det jobbigt. Utåtagerande barn och barn med koncentrationssvårigheter bör inte utsättas för långa samlingar. Antingen så får samlingarna bli kortare eller så får barngruppen delas in i mindre grupper och ibland får de gå ut före de andra barnen på grund av att det har större rörelsebehov. Intervjupersonen berättar vidare att på deras förskola arbetar de med dagliga scheman i form av bilder, hur barnen kan träna upp sitt uttal och ljud i form av munmotorik. Genom att träna munmotorik gynnas inte enbart de barn som har svårt med sitt uttal utan även alla de andra barnen i gruppen. Intervjupersonen berättar vidare hur viktigt det är att ha struktur och tydliga instruktioner. Barn med utåtagerande beteende och koncentrationssvårigheter hör bara det sista ordet. Därför bör inte pedagogen säga långa meningar för då glömmet barnet bort vad du sagt från början. Genom våra erfarenheter har vi uppmärksammat hur en tydlig struktur och tydliga instruktioner gör att barn med svårigheter enklare kan handskas med vardagen. Vi anser att barnet blir lugnare om vi pedagoger förbereder dem inför eventuella förändringar som kommer att ske i vardagen den närmsta tiden. Kinge (2009) menar på att genom att förbereda barnet på vad som ska ske, gärna under några dagar, kan minska deras oro och eventuellt minska konflikter. Kinge (2009) menar dessutom på att det är viktigt hur barnet placeras, att pedagogerna inte ändrar platserna exempelvis vid samlingar eller runt matbordet. Ett schema under dagen underlättar för barnet och barnet ska inte vara i för stora grupper, utan att de ska vara i mindre grupper så att barnet inte blir frestad med en massa intryck.

Vi observerade att under en av observationerna uppmärksammade pedagogen inte barnets dåliga uppförande. Däremot uppmärksammades barnets tålmodighet och barnet fick svara på en av de frågor pedagogen ställde. Pedagogen bemötte barnet positivt och detta kan ha stärkt barnets självkänsla. Vi anser pedagogen bemötte barnet på ett stärkande sätt och att det var bra att hon inte uppmärksammade barnets dåliga uppförande. För om barnet endast får uppmärksamhet för det dåliga uppförandet, lär sig barnet att det är genom sitt dåliga uppförande som de får uppmärksamhet från sin pedagog. Kinge (2009) menar att barn med vissa svårigheter, kan pedagogerna inte straffa eller till rätta, utan pedagogerna måste ge omsorgsfulla gränser och instruktioner.

5.2 Metoddiskussion

Vi valde att genomföra en kvalitativt inriktad undersökning med personliga intervjuer och observationer. En kvalitativt inriktad undersökning innebär att den som intervjuar får en verklighetsuppfattning och erfarenheter av de personer som har intervjuats och fördjupa kunskapen inom detta område (Patel & Davidson, 2003). Med hjälp av litteratur, har vi uppmärksammat att vi inte bara gjort kvalitativa intervjuer och observationer utan vi har gjort ostrukturerade kvalitativa intervjuer och observationer. En ostrukturerad intervju (se bilaga 2) innebär att den som blir intervjuad inte har en tidsbegränsning på sina svar (Patel & Davidson, 2003). En observation kan göras på olika sätt. Vi valde att inte utgå från en observations schema, utan vi valde att utgå från en ostrukturerad observation. Detta innebär att vi observerar allt, för att insamla så mycket information som möjligt angående vårt område (Patel & Davidson, 2003).

En av de pedagoger som vi intervjuade, ville inte att vi skulle observera eftersom det inte fanns några barn i behov av särskilt stöd i barngruppen. Detta accepterade vi och den som intervjuade utförde endast en intervju med ljudinspelning. Nackdelen med att inte få göra en observation är att vi inte kunde se om intervjupersonens ord stämde överens med hur pedagogen gjorde i verksamheten. En intervju tillsammans med en observation ger oss forskare möjlighet att se om verkligheten stämmer överens med intervjupersonens svar på intervjun. Genom en observation stärks intervjupersonens svar och intervjuaren kan förlita sig på att de bägge resultaten stämmer överens med varandra. För att det ska vara en kvalitativt inriktad undersökning så måste både intervjupersonen och den som intervjuar vara effektiva under hela intervjun (Patel & Davidson, 2003).

En av de nackdelar som vi upptäckte med en intervju var att det ibland var svårt att höra vad vilka ord som sades. Ibland användes slangord eller så artikulerade intervjupersonen. Fördelen med att göra en ljudinspelning är att vi som intervjuat kunde uppfatta de korrekta orden som intervjupersonen svarar, annars kan intervjupersonen bli felciterad. Anteckningar av stöd till svaren som den som intervjuade fick under intervjun (Bjurwill, 2001).

Under en av Lindas intervjuer blev de störda kontinuerligt och de fick flytta sig från rum till rum flera gånger. Detta ledde till att det blev avbrutet mitt i meningar och Linda fick fråga om frågan igen när de satte sig i ett annat rum. Under de andra intervjuerna som Linda utförde satt de i ett ostört rum. Malins intervjuer utfördes i ostörd miljö. Det kan påverkas negativt om

intervjupersonen och intervjuaren blir störd under intervjun. Därför är det viktigt att kunna vara i en miljö som är trygg och ostörd (Trost, 2010).

En de nackdelar som vi upptäckte var tidsbristen vid observationerna. Vi hade behövt observera helst under hela dagen för att få fram mer information som styrker de svar vi fick från intervjuerna. En observation kan styrka intervjupersonens svar för att se om sanningen stämmer överens med intervjupersonens svar på intervjun (Patel & Davidson, 2003).

Vi kan se stora fördelar med valet av metod som vi gjort för vårt arbete. Vi anser att om vi utfört en enkätundersökning, hade vi inte fått de tillfredsställande svar som vi fick genom en intervju och observation. I en intervju kan vi få svar på hur pedagogen ser på barnet och dessutom pedagogens tankar kring verksamheten och arbeta med barnen. Observationer ger oss möjlighet att uppmärksamma hur pedagogens arbetssätt och förhållningssätt fungerar ute i verkligheten. Vi menar på att vi lyckats få viktiga svar för att kunna besvara på vår frågeställning: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd?

5.3 Pedagogiska implikationer

I förskolans läroplan Lpfö 98, reviderad 2010, står det nedskrivet att förskolan ska visa respekt för alla barns behov och kvalifikationer. I vår yrkesroll som förskollärare behövs kompetens och kunskap för att kunna bemöta alla barn. Utifrån vår undersökning kan vi se en efterfrågan på ökad personalstyrka, som då bidrar till att förbättra möjligheten till att kunna se och möta varje barn. Vi tror på en förskola där alla barn blir uppmärksammade för den personlighet individen har. För att kunna göra det, behöver förskolan resurser. Dessa resurser kan ske genom ökad utbildad personalstyrka eller personal som har kunskap och kompetenser. Resurserna har möjlighet att uppmärksamma det enskilda barnet.

5.4 Förslag till vidare forskning

Nu när vi är klara med undersökningen, har vi fått nya tankar och idéer om hur vi ytterligare kunde fördjupat oss i vår forskning. Om vi hade spelat in observationerna på film istället för att anteckna, hade vi nog fått syn på fler saker. Exempelvis hade vi kunnat läsa av kroppsspråket mer och det icke verbala språket i form av miner och ansiktsuttryck och hur miljön ser ut exempelvis där barnen leker för att få en helhetsbild av observationen.

Om vi skulle fortsatt med denna undersökning, hade vi fokuserat på hur olika kommuner arbetar och hur pedagogerna bemöter olika barn och jämfört våra resultat för att se om det finns någon skillnad beroende på i vilken kommun de bor i. Hur ser kommunen på situationen och vad måste eventuellt förändras? Är det barnet som är i behov av särskilt stöd eller är det verksamheten som behöver förändras för att stödja varje barns utveckling?

6. Sammanfattning

Vi har valt att skriva om pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Detta ämne har vi valt eftersom det är intressant och i vår utbildning anser vi att vi har fått för lite kunskap inom detta område. Utifrån våra erfarenheter har vi uppmärksammat att barn i behov av särskilt stöd ofta bli åtsidosatta i förskolan.

Den problemformulering vi har utgått ifrån är: Hur bemöter pedagoger i förskolan barn i behov av särskilt stöd?

I tidigare forskning har forskare kommit fram till att barn i behov av särskilt stöd är beroende av pedagogens förhållningssätt och bemötande. Behovet kan yttra sig olika från barn till barn och speciellt för barn som har någon slags svårighet. Hur barnens behov ser ut, ska lägga grunden till hur pedagogerna ska arbeta med det enskilda barnet. Det kan se olika ut från barn till barn, oavsett om två barn har samma svårighet (Ogden, 2001). Det viktiga är att pedagogen är engagerad och hur deras bemötande är mot det enskilda barnet. Det gäller för pedagogen att finna lösningar på problemen och att de uppmärksammar och uppmuntrar barnets positiva sidor och inte fokuserar på enbart det som är negativt hos barnet. I förskolan är samarbetet mellan pedagogerna och föräldrarna en av de viktigaste faktorerna (Juil & Jensen, 2009). Pedagogerna har en daglig kontakt med föräldrarna, där kan de ge råd och vägleda föräldrarna. En daglig kontakt är värdefull och som kan ge föräldrarna trygghet och respekt. Ett nära samarbete mellan pedagogerna och föräldrarna gynnar barnets utveckling och lärande.

Vi valde att genomföra en kvalitativt inriktad undersökning genom att göra personliga intervjuer och observationer. Syftet med att göra en kvalitativt inriktad undersökning är att få en verklighetsuppfattning och erfarenheter av de som vi har intervjuat, men att vi dessutom fördjupar våra kunskaper inom detta område (Patel & Davidsson, 2003). Vi gjorde en intervjuundersökning för att den fokuserar på vad för sorts erfarenheter pedagogerna har ute i verksamheten. Svaren som vi får av dem, är källan för resultat i vår undersökning. Syftet med att göra en observation är att kunna jämföra de svar vi får från intervjupersonen, med vad de egentligen gör i verksamheten.

I vårt resultat framkom det att pedagogernas bemötande spelar en viktig roll för barns utveckling och lärande, speciellt för de barn som är i behov av särskilt stöd. Och att barn i behov av särskilt stöd behöver uppmuntran och positivt bemötande (Kinge, 2009). I början av

våra intervjuer ansåg några av intervjupersonerna att begreppet barn i behov av särskilt stöd innebär att alla barn ska få stöd. Vi anser att ju längre tiden gick under intervjuerna, ju mer blev pedagogerna inriktade på barn i behov av särskilt stöd som en diagnos. I vårt resultat framkom det att det finns olika arbetsätt hur förskolorna arbetar med barn i behov av särskilt stöd. Förr så tog pedagogen bort ett barn i behov av särskilt stöd och placerade barnet enskilt i ett annat rum. I dagens förskola integreras barn i behov av särskilt stöd med barngruppen (Olsson & Olsson, 2007). Förskolorna delar oftast upp barnen i mindre grupper för att alla barn mår bra av att vara i mindre grupper vare sig barnet är ett barn i behov av särskilt stöd eller inte. På förskolorna som vi undersökt gav pedagogerna exempel på olika arbetsätt för barn i behov av särskilt stöd (Sandberg & Norling, 2009). Några exempel var att arbeta med dagligt schema, träna på munmotorik och inte ha några långa samlingar.

Referenslista

Asmervik, S. (2001). Vad är specialpedagogik? I: Asmervik, S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Bjurwill, C. (2001). *A, B, C och D: vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Brodin, M & Hylander, I. (2002). *Självkänsla- att förstå sig själv*. Stockholm: Liber.

Brodin, J & Lindstrand, P. (2009). Barn med rörelsehinder i förskolan. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Bruce, B. (2009). Språkutveckling på olika villkor. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Erdis, M. (2010). *Juridik för pedagoger*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, A. (2009). Barns delaktighet i förskolan. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Greene, R. (2003). *Explosiva barn*. Stockholm: Cura Bokförlag & Utbildning AB.

Holmsen, M. (2005). *Samtalsbilder- en väg till kommunikation med barn*. Lund: Studentlitteratur.

Johnson, M. (2003). *Självkänsla och anpassning*. Lund: Studentlitteratur.

Juul, J & Jensen, J (2007). *Relationskompetens i pedagogernas värld. (upplaga 1:3)*. Stockholm: Runa Förlag.

Kadesjö, B. (2007). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB.

Kinge, E. (2009). Bokstavsbarne. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.

Kutscher M-L (2010). *Barn med överlappande diagnoser: ADHD, inlärningssvårigheter, Asperger, Tourette, biopolär sjukdom med flera*. Stockholm: Natur & Kultur.

Nordahl, T. mfl. (2007). *Att möta beteendeproblem hos barn och ungdomar- Teoretiska och praktiska perspektiv*. Stockholm: Liber.

Ogden, T. (2001). Beteendestörningar hos barn och ungdomar. I: Asmervik,S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, B-I & Olsson, K. (2007). *Att se möjligheter i svårigheter. Barn och ungdomar med koncentrationssvårigheter*. Finland: Studentlitteratur.

Ottosson, L. (2009). Samverkan mellan föräldrar, lärare och andra professionella. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Palla, L. (2008). Behov av särskilt stöd. *Förskoletidningen*, sida 4-9.

Palla, L. (2011) *Med blicken på barnet: om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Malmö: Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Palla, L.(2008). Möjligheternas pedagogik. *Förskoletidningen*, sida 11-16.

Patel, R & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

- Runström Nilsson, P. (2011). *Pedagogisk kartläggning*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Rygvold, A-L. (2001) Läs- och skrivsvårigheter. I: Asmervik,S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Rygvold, A-L. (2001) Språk- och talstörningar. I: Asmervik,S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Rygvold, A-L. (2001) Läs- och skrivsvårigheter. I: Asmervik,S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandberg, A & Norling, M. (2009). Pedagogiskt stöd och pedagogiska metoder. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö98: reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (1999). *Överenskommet! Fem internationella överenskommelser som ligger till grund för de nya läroplanerna*. Stockholm: Liber.
- Sverige (2010). *Skollagen (2010:800): med Lagen om införande av skollagen (2010:801)*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Strandberg, L. (2010). *Vygotskij i praktiken. Bland plughästar och fusklappar*. Finland: Norstedts.
- Torstenson-Ed, T. (2003). *Barns livsvärld*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vygotskij, L. (2006). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.

Vygotskij, L. (1981). *Psykologi och dialektik*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag.

Wehner-Godée, C. (2011). Att bedöma små barns kunskande. I: Lindström, L, Lindberg, V & Pettersson, A. (red). *Pedagogisk bedömning: att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: Stockholms Universitets Förlag.

Wormnæs, S. (2001). Rörelsehinder och skallskador. Rygvold, A-L. (2001) Läs- och skrivsvårigheter. I: Asmervik, S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Wormnæs, S. (2001). AD/HD, tourettes syndrom och dolda funktionsstörningar. I: Asmervik, S, Ogden, T & Rygvold, A-L. (red.). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Ylvén, R & Wilder, J. (2009). Samverkan med barn och familjer. I: Sandberg, A.(red.): *Med sikte på förskolan- barn i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Öhman, M. (2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1

Samtyckebrev

Hej.

Vi heter Linda Olsson och Malin Lundstedt och vi är två lärarstudenter som läser vår sista respektive vår näst sista termin på förskolläraryrket på Kristianstad Högskola. Vi skriver nu vårt examensarbete som handlar om hur pedagoger i förskolan bemöter barn i behov av särskilt stöd. Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur pedagoger bemöter barn i behov av särskilt stöd, vilka baskunskaper behöver pedagogerna, hur pedagoger bemöter vårdnadshavarna till dessa barn och hur ger vi pedagoger vårdnadshavarna bästa stöd.

I vår studie har vi valt att göra en personlig intervju med vars en pedagog som dagligen arbetar med barngrupper där det finns barn i behov av särskilt stöd. Vi kommer även göra en observation av pedagogen och deras bemötande av barn i behov av särskilt stöd. Intervjun kommer att ljudinspelas, men vi kommer inte filma. Observationen kommer inte att filmas, utan endast anteckningar kommer föras. Materialet vi samlar in under den personliga intervjun och observationen kommer att behandlas konfidentiellt av oss (Linda och Malin), vår handledare i examensarbetet och vår examinator. Intervjun kan avbrytas när som helst intervjupersonen önskar. Intervjupersonen kan dra ur sin medverkan fram tills i januari då examensarbetet trycks.

Vi är evigt tacksamma för Er medverkan och samarbete!

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Malin Lundstedt

Linda Olsson

Bilaga 2

Intervjumall

Kön:

Ålder:

Utbildning:

Yrkeslivserfarenheter:

1. Vad innebär begreppet ”barn i behov av särskilt stöd” för Dig?
2. Hur bemöter du barn i ”behov av särskilt stöd”?
3. Hur arbetar Ni pedagoger i verksamheten för barnen i ”behov av särskilt stöd”?
4. Finns det något i verksamheten som du skulle vilja förändra för att kunna utveckla ”barn i behov av särskilt stöd”?
5. Vilka baskunskaper (utbildning, erfarenhet) bär du med dig gällande ”barn i behov av särskilt stöd”?
6. Är det någon i arbetslaget eller på förskolan som har vidareutvecklat sin kompetens inom detta område ”barn i behov av särskilt stöd”(tidigare baskunskaper)?
7. Hur bemöter Ni pedagoger föräldrarna till ”barn i behov av särskilt stöd”?
8. Hur ger Ni föräldrarna bästa stöd för barnets utveckling?
9. Övriga synpunkter?